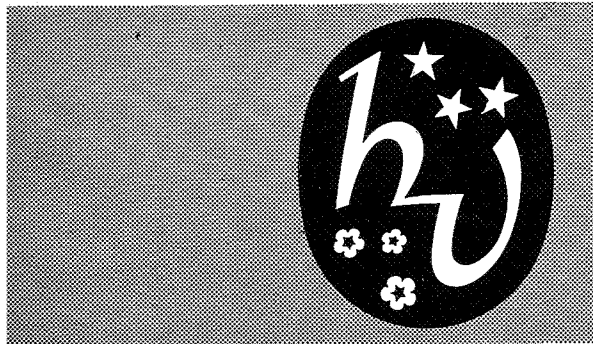

MENS EN WERELD

Opvoeden tot . . .

Als ik terugdenk aan het gesprek dat mijn man en ik onlangs met de directeur van Ellinchem, de heer Beuke gehad hebben – ik kan dat niet doen zonder lachen, want we hebben die middag zo ontzettend veel plezier gehad – dan is er eigenlijk één woord, dat me telkens weer te binnen schiet, omdat hij het zelf een paar keer gebruikte, het woord „zakelijk”. Niet zakelijk in de zin van: zaken doen, of schoon ze hem op dit gebied beslist niets wijs kunnen maken, maar eigenlijk meer: nuchter, correct ook wel, met een sterk gevoel voor bepaalde gezagsverhoudingen.

En zoals hij het zelf zei: „U mag over me schrijven wat u wilt, als u maar niet de indruk wekt, dat ik zo'n „echte” sociale werker ben, want dat ben ik helemaal niet! Ik benader niet iedereen behoedzaam en vol begrip en ik vind sommige lui gewoon griep-kerels!”

Midden onder het gesprek ging de telefoon en de stem van iemand, die het weten kan, klonk in m'n oor: „Ben je 'm nu aan 't interviewen? Geloof maar niks, van wat hij zegt, hoor, als hij bescheiden doet! Hij is een voortreffelijke directeur, die uitstekend met de kindertjes kan omgaan en bijzonder goed de kunst verstaat om besturen om z'n vinger te winden!”

Zo krijgen we dan bij stukjes en beetjes het portret van de heer Beuke, die, met veel gevoel voor humor, een nuchtere kijk op de dingen en een intense afkeer van alle wat vaag, zwevend en „dierbaar” is, als geboren paedagoog voor Ellinchem een ideale directeur is en voor het bestuur een medewerker, door wie ze zich stralend en met een volmaakt gerust geweten om de vinger laten winden.

„Kunt u genoeg assistenten krijgen?” vroeg ik. „Nee,” zei hij, „ik heb wel veel hulp van jonge mensen van zo'n jaar of twintig, maar verder, kinderbescherming is geen beroep, hè, wie gaat er nou in de kinderbescherming. Ik wou dat ik ze had, een paar frisse, jonge kerels met gezond verstand. Aan 't salaris ligt het nu niet meer, maar 't is niet spectaculair, als vak, ze gaan liever naar 't bedrijfsleven.”

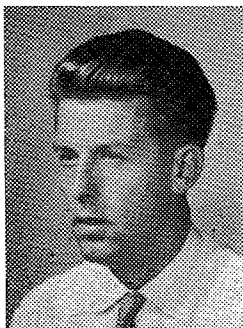
Zelf doet hij dat niet, uit allerlei zuiver verstandelijke overwegingen en ook omdat hij ergens toch een zachte plek heeft voor dit stuk van zijn leven, voor deze creatie en dat is begrijpelijk.

„We hebben jarenlang haast dag en nacht gewerkt, zeker toen mijn vrouw nog hoofd van de huishouding was, maar dat hou je niet vol. We hebben nu een eigen huis en dat is veel prettiger, voor mijn vrouw ook.”

Op dit moment zitten we midden in een groot-scheepse verbouwing. „Met al die vijfentwintig kinderen in huis?” vroeg ik, want mij rijzen de haren ten berge, bij de gedachte alleen al.

„Ja, dat kan niet anders. Maar die hele verbouwing met al die eindeloze onderhandelingen en dat jubileum, met alles wat daar aan vast zit, ik geloof, dat ik daar na afloop volkomen „verpsychopatieerd” uit te voorschijn kom!”

Ik schoot in de lach. 't Idee! Daar is nu toch niemand bang voor en gelukkig hijzelf nog het allerminst.

H. Benke

De weg is vrij voor humanistische geestelijke vorming van de schoolgaande jeugd. Niet helemaal, maar wat ons nog dwars zit is veeleer een steen des aanstoets dan een reële hinderpaal. De mogelijkheid, ons geboden, is aan een beperkende voorwaarde gebonden, die voor de godsdienstige geestelijke vorming niet geldt. De ouders moeten door het te vragen blijk geven die vorming op prijs te stellen. Discriminatie, aanstootgevend. Zeker en toch is er reden hun, die het nodig vonden het onderscheid tussen het een en het ander, dat ook ons duidelijk is, op deze wijze te onderstrepen, dankbaar te zijn voor de aldus verleende hulp. De ouders worden zo tot eigen activiteit in deze aangespoord.

Bij de vaders en moeders, die van godsdienst-onderwijs niet willen weten, zullen er verscheidene zijn, die met de vraag komen: „Wat is dat nu eigenlijk, die humanistische geestelijke vorming?” Laat ons hopen, dat zij er aan toevoegen: „Toch geen humanistische catechisatie hè?”, want daar ligt al iets van het onderscheid in besloten. De humanist brengt geen „boodschap” door een meer dan menselijk gezag ondersteund. Hij zal niet trachten, of moet ik zeggen behoort niet te trachten, eigen en andermans kinderen op te voeden in een humanistische leer. De geestelijke vorming, die hij meent te moeten geven, die hij ook graag wil geven, is iets anders. Het is een poging op te voeden tot vrijheid, tot geestelijke zelfstandigheid. Dat vraagt toelichting, anders blijft het „een kreet”. Immers met het woord vrijheid wordt zo gesold, dat ik het haast niet durf te gebruiken (zie het opschrift). Daarom zet ik het tweede woord, dat intussen ook niet brandschoon is, er naast. Die twee zullen het dan samen moeten doen.

Elk kind is een persoonlijkheid-in-wording. Zijn mogelijkheden zijn vele, uiteraard zijn die niet onbegrensd. De omgeving bepaalt in menig opzicht welke van hen meer, welke minder kans krijgen werkelijkheid te worden. De omgeving, d.w.z. het geheel van invloeden, die bevorderend of remmend op het nog kneedbare kind inwerken. Ouders, andere gezinsleden en later ook beroepsopvoeders zijn voorname factoren in dit geheel, die zich van de andere, sociale-, economische-, klimaatsinvloeden enz. onderscheiden, doordat een meer of minder belangrijk deel van hun inwerking gegrond is op voorafgaande overwegingen en gericht op in het oog gehouden doeleinden. Het zijn deze laatste, die de vormende beïnvloeding al of niet tot een humanistische stempelen.

Geestelijk vormen betekent de wording van de persoonlijkheid met aandacht en zorg begeleiden. Belangrijk wordt nu de vraag: „Tot welk resultaat moet dit voeren? Tot het benaderen van een ideaalbeeld, dat de opvoeder voor de geest staat, het beeld van de mens, dus zoals die behoort te zijn?” Maar al te dikwijls echter draagt dit beeld in zijn vormen de sporen van degenen, die het hanteert, van zijn maatschappelijke groep, van de geloofsgemeenschap, die zijn eigen geestelijke voedingsbodem is.

Daar de humanist het respecteren van de medemens als een eerste kenmerk van waarachtige menselijkheid ziet – en het opgroeiende kind is ook medemens, die des te meer aanspraak kan laten gelden op deze zorgvuldigheid in de omgang, omdat de opvoeder zo grote macht over hem heeft – zal hij in verzet komen tegen zichzelf of tegen anderen, zodra hij merkt, dat het eigene in het kind niet tot zijn recht komt. Hij zal dus al wat in zijn ideaalbeeld al te zeer bepaald wordt door zijn eigen geaardheid, zijn onvervulde verlangens, zijn plaats in de samenleving, zijn geloof of levensovertuiging zo veel mogelijk buiten werking stellen. Hem blijft dan de taak het uitgroeien te bevorderen van het kind tot een mens, die zich van zijn eigen levensopgave bewust is en zijn eigen weg weet te vinden en te gaan.

Dit nu houdt in, dat het kind een zo groot mogelijke vrijheid in zijn levensexperimenten gelaten wordt, terwijl daarbij de aandacht voor zijn lotgenoten, van nature aanwezig, zodanig voedsel krijgt, dat het de grenzen ontdekt, waaraan dit vrij uitgaan in zijn wereld gebonden is, opdat de vrijheid van anderen op een voor het gevoel van het kind ongedwongen wijze tot gelding komt.

Verder vraagt dit van de opvoeder een voortdurend, nauwlettend waarnemen van de spontane levensuitingen van het kind ten einde te ontdekken, waar het eigene en dus het voor deze wordende mens werkelijk belangrijke ligt.

Aangezien het gaan van de eigen weg impliceert, dat de verantwoording voor eigen doen en laten zonder enig voorbehoud wordt aanvaard – een tweede kenmerk van waarachtige menselijkheid – heeft de opvoeder bovendien de taak te bevorderen, dat het kind zich bewust gaat worden van wat zijn en dus richting aan zijn leven kan geven. Wie ook in dit opzicht tot luisteren en observeren bereid is heeft het minder moeilijk er achter te komen, wat er in het kind bezig is te ontwaken. In de aanvang van die bewustwording ziet het niet geremde kind dit zuiverder en ondergaat het dit directer dan menig volwassene en als daar wederzijds vertrouwen is, spreekt hij het ook uit.

Humanistische geestelijke vorming. Als de gesprekken goed op gang komen zullen vooral zij, die er van houden spijkers met koppen te slaan, al gauw vragen: „Maar wat gaan jullie nu doen, als je met je leerlingen straks samen bent?” Die vraag zal dan tegelijk beantwoord moeten worden en open moeten blijven. Het eerste om te kunnen beginnen, het laatste om door ervaring te leren en in beweging te blijven.

Maar steeds zal bij het zoeken naar een passende vorm, die bovendien met de leerlingen variëren zal, het besef levend moeten blijven, dat het „Wat?” bij lange na niet zo belangrijk is als het „Hoe?”.

Hoe? Gericht op het eigen leven en daarom op de eigen bewustwording van het kind, dat wij helpen willen.

D. H. Prins

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
17e jaargang no. 18 – 6 oktober 1962**

Kritisch allerlei

Het valt wel eens moeilijk, aan cijfers te komen, die de toenemende ontkerkelijking van de grote steden kunnen illustreren. De officiële cijfers van de volkstellingen zeggen daaromtrent wel wat, maar niet alles, omdat nog steeds zeer velen bij zo'n gelegenheid opgeven zich nog tot een bepaald kerkgenootschap te rekenen, terwijl zij zich in feite nauwelijks de naam ervan herinneren. Wij kennen bovendien ook mensen die formeel wel bij een of ander kerkgenootschap zijn aangesloten, maar er nooit iets aan of voor doen en eigenlijk die kerk maar als een soort verzekeringsmaatschappij beschouwen, omdat je toch nooit kunt weten... Af en toe worden er evenwel cijfers bekend, die ons enig inzicht geven in de werkelijke omvang van de ontkerkelijking, cijfers namelijk over het kerkbezoek en over de functie die de kerk op bijzondere hoogtijdagen voor de gelovigen vervult. Dan blijkt doorgaans, dat wij heel wat minder mensen als „kerkelijk” mogen beschouwen dan de cijfers van de volkstellingen zouden doen vermoeden. In dit verband is het interessant de resultaten te bezien van een studie die de Rijksdienst voor het nationale plan in een viertal steden (Amsterdam, Rotterdam, Hilversum en Zaandam) heeft verricht met het oog op de besteding van de zondag.

Niet alleen waren deze resultaten van belang voor deze dienst zelf in verband met de ontwikkeling van recreatiemogelijkheden, maar ook voor ons is het belangwekkend te lezen, dat niet meer dan ruim 20 procent van de bevolking van de onderzochte steden op zondagmorgen naar de kerk gaat. Voor wie mocht denken, dat dat hem wel zal zitten in de aard van de onderzochte steden (Amsterdam en Zaandam met om en nabij de 50 procent buitenkerkelijken), wordt er echter tevens vastgesteld, dat dit percentage voor gereformeerden en katholieken hoger ligt. Allicht, zult u zeggen, want gereformeerden draven drie keer per dag naar de kerk. Welnu, voor de laatste twee groepen lag het percentage kerkbezoek op 60! Het wil toch wel wat zeggen, dat zelfs van de zich katholiek of gereformeerd noemenden in deze vier steden 40 procent niet eens een kerk bezoekt. Het kan de kerkelijke leiders misschien wat voorzichtiger doen zijn, als zij weer eens met die grote getallen schermen.

Mocht u nieuwsgierig zijn naar de verdere resultaten van het vermelde onderzoek, dan willen wij wel even een greep doen uit de cijfers die de Nieuwe Rotterdamse Courant daaruit publiceerde:

„Van de bevolking is op zondag circa 26 procent buiten de woonplaats. Veel meer mensen dan verwacht blijven op zondag thuis te blijven: ongeveer 50 procent bracht

de zondagochtend door in de eigen woning; voor zondagmiddag liep dat percentage terug tot 35. Voor de steden waar de omtrek daartoe noodt is de trek naar buiten groter dan in die gevallen waar ook buiten de stad de recreatiemogelijkheden gering zijn. Ongeveer 40 procent van de Hilversummers zoekt op zondag de natuur op, tegen 20 procent van de Rotterdammers.”

Interessant is het verder ook te vernemen, dat toenemende motorisatie niet leidt tot een verder wegtrekken van de mensen op hun vrije zondag, maar alleen tot een later vertrek, zodat er in de onmiddellijke nabijheid van de steden daardoor eerder meer dan minder behoefte aan recreatieluimte komt. Een conclusie die met name Rotterdam niet zo maar naast zich neer kan leggen; misschien een aardig kluitje voor het nieuwe lichaam Rijnmond naast alle drieste Europoortier.

Naast iedere honderd geboorten werden in Praag in 1960 niet minder dan 114,6 onderbrekingen van de zwangerschap geteld, lezen wij in de Frankfurter Allgemeine Zeitung, die eraan toevoegt, dat dit cijfer voor het hele land Tsjecho-slowakije wel gunstiger ligt, omdat abortus op het platteland minder voorkomt: het totale cijfer is op iedere 217 geboorten 100 onderbrekingen van de zwangerschap. De situatie schijnt ongeveer gelijk te zijn in Hongarije, dat van de Oosteuropese landen het laagste geboortecijfer heeft: 14,6 per duizend inwoners, terwijl men zich daar ook in de Bulgaarse, Roemeense en Poolse pers zorgen over maakt. Het gaat hier om de cijfers van legale abortus, zodat men gevoeglijk kan aannemen, dat de werkelijke cijfers nog hoger liggen. Hoewel de communistische pers er op aandringt toch vooral alleen in het uiterste geval tot een dergelijke stap over te gaan, blijkt dat met name in de steden honderdduizenden jonge moeders van de officiële mogelijkheid tot ingrijpen door een arts gebruik maken. Een Amerikaanse socioloog, aldus de Frankfurter Allgemeine, verklaart dit verschijnsel uit de woningnood in deze landen en uit het feit, dat de meeste vrouwen werken moeten. Daarbij komt evenwel, dat de onderbreking van een zwangerschap in de staatsklinieken zonder al te veel formaliteiten te verkrijgen is.

Vergelijkbare cijfers voor Nederland ontbreken, omdat de abortus provocatus hier – behoudens in een enkel uitzonderings geval – geheel verboden is. Officieel bestaat er dus in Nederland eenvoudig geen probleem...

Voor het Vaticaan ook niet, blijktens zijn veroordeling van het echtpaar Finkbine – men durfde voor Radio Vaticaan zelfs spreken van een „ernstige misdaad”, toen

deze mensen besloten een onder invloed van het gebruik van thalidomide misvormde vrucht in Zweden operatief te doen verwijderen. Dat was ongetwijfeld in strijd met de katholieke moraal, maar Het Parool stelde niet ten onrechte, dat er iedere dag dingen in de wereld gebeuren, waar de katholieke kerk het niet mee eens is, zonder dat men al de mensen die dergelijke daden begaan nu maar een twee drie tot „misdadigers” stempelt.

„Waarom nu plotseling het Vaticaan aanleiding vindt zijn banvloek uit te spreken over het echtpaar Finkbine, is onduidelijk. Het is in ieder geval een bewijs van geborneerde onverdraagzaamheid, wanneer Radio Vaticaan een oordeel uitspreekt over de hoogst persoonlijke en ongetwijfeld integere, door gequalificeerde medici ondersteunde beslissing van twee mensen waarmee de katholieke kerk in het geheel niets van doen heeft. De katholieke kerk heeft het goede recht van eigen opvattingen. Zij zou een waardiger indruk maken dan zij thans heeft gedaan, indien zij anderen het goede recht van hun opinies en beslissingen zou laten.”

In de Nieuwe Rotterdamse Courant lezen we een stukje over rare gemeenten. Een van die rare gemeenten is Waddinxveen,

„waar B. en W. zich hebben begeven in het experiment van een z.g. aardstralenkastje van Bron, dat zo maar, zonder graafwerk, voor de drainage van een sportterrein heet te kunnen zorgen. In de gemeenteraad is daartegen geprotesteerd van liberale en van socialistische zijde. Maar de meerderheid van de raad was kennelijk onder de indruk van des burgemeesters stelling: „baat het niet dan schaadt het niet”. Haar ontging de onjuistheid van deze stelling. Het experiment immers maakt de gemeente belachelijk. En dat schaadt. Een particulier moet het zelf maar weten; hij kan zich zo'n experiment veroorloven, want hij maakt alleen zichzelf belachelijk. De overheid heeft er rekening mee te houden, dat zij voor een hele gemeenschap optreedt. De tijd dat de overheid bij haar beleidsbepaling de vogeltjes raadpleegde, ligt vele eeuwen achter ons, Waddinxveens hokuspokus zou bijna doen denken, dat die oude tijden gaan herleven.”

Behalve door de overheid kan een gemeente ook belachelijk gemaakt worden door de gemeentenaren, zoals bleek in Roermond. Wij lezen in VL, het kaderblad van de N.V.S.H., een oud nieuwtje, dat toch het vertellen nog wel waard is.

„In Roermond heeft de kunstschilder Wong een bijzonder slechte beurt gemaakt door voor de plaatselijke carnavalsvereniging een affiche te maken, waarop drie steigerende paarden met vrouwenbenen stonden afgebeeld. D'n Uul, zo heet die vereniging, zag er geen been in, liet het affiche drukken, dat een feestavond onder het mot-

to circus Uulens moest aankondigen. Maar de burgerij vond het schandelijk en binnen 24 uur hing er in de bisschopsstad geen biljet meer.”

Tom Mosley, een Australische journalist, schreef voor het Haagsch Dagblad een artikel over het Purdahstelsel, zoals dat nog heerst in de noordwestelijke grens-provincie van Pakistan, waar hij in een zendingsziekenhuis heeft gewerkt.

„Als een moslimse vrouw belangstelling toont voor een andere man, is het gebruikelijk dat haar echtgenoot haar neus afsnijdt als straf en tevens bij wijze van waarschuwing voor zijn andere vrouwen. Onder de gevallen die wij voor behandeling in het ziekenhuis kregen behoorden die van vrouwen met afgesneden neuzen tot de meest voorkomende. Dat wil niet zeggen dat de vrouwen over het algemeen hun mannen ontrouw waren, maar de mannen in dit gebied zijn enorm achterdochtig en wanneer zij alleen maar zien dat hun vrouwen naar een andere man kijken, dan denken zij al aan een liefdesaffaire. In werkelijkheid is zoiets onder de purdah-zedenwet praktisch onmogelijk”.

Zelfs artsen, vertelt Mosley, moesten de vrouwen, die in zware gewaden en een sluier gehuld waren, „onderzoeken” door het stellen van vragen en slechts hoogst zelden gelukte het na langdurige overreding, dat hij een poging mocht doen met zijn stetoscoop door haar dikke laag kleding heen te dringen. De dubbele moraal wordt wel het duidelijkst geregistreerd, als de journalist vertelt hoe al dergelijke verplichtingen voor de mannen niet gelden. Zij gaan uit en vermaken zich, ontmoeten vrienden en brengen bezoeken aan de bordelen van Pesjawaar, waar de meisjes van het huis dansen en zingen en intussen de gast degene uitzoekt met wie hij de avond wil doorbrengen.

Van een zeer toevallige ontmoeting met een vrouw die op dat moment niet gesluierd was, vertelt Mosley, dat zij elkaar één ogenblik aanstaarden.

„Toen gaf ze een schreeuw, stak haar handen omhoog en holde naar de muur om haar gezicht te bedekken. Op het geschreeuw en het geluid van brekend aardewerk kwam de echtgenoot aanrennen. Toen hij zijn vrouw in mijn gezelschap zonder sluier zag werd hij woest. Hij sloeg haar onbesuisd in het gezicht, beukte met zijn beide vuisten op haar en sleepte haar de kamer uit. De daaropvolgende minuten klonk er een verschrikkelijk gehuil en het geluid van zware klappen. Plotseling eindigde het geschreeuw in een vreemde snik – maar het slaan ging nog verscheidene minuten door. Later vertelde een bediende me dat de vrouw afschuwelijk was toegetakeld en met gebonden handen en voeten een week lang zonder voedsel was achtergelaten”.

Ja, er is voor de I.H.E.U. nog heel wat te doen...

HUMANISTISCHE VORMING

Levensvragen van jongeren

door Dr. L. van Gelder

Reeds kort na de oprichting van het Humanistisch Verbond bleek bij jonge mensen in de middelbare schoolleeftijd de wens te bestaan meer inzicht te verkrijgen in vragen van levensbeschouwelijke aard. Op verschillende plaatsen in ons land zijn toen cursussen georganiseerd voor jongeren van verschillende schooltypen, die onder leiding van een docent een of meer jaren een uur per week bijeenkwamen om over deze problemen met elkaar te discussiëren.

De onderwerpen, die besproken werden, waren uiteraard afhankelijk van de belangstelling en de ontwikkeling van de deelnemers. In sommige groepen stond de discussie over de grondslagen van het humanistische denken op de voorgrond, in andere werd meer aandacht besteed aan de grondgedachten van de wereldgodsdiensten of werden de belangrijke gedachten van de grote filosofen besproken.

Deze lessen bleken zeer goed te voldoen aan deze jonge mensen. In hun onderlinge gesprekken, maar ook in de leerstof van de school, vonden zij tal van problemen van levensbeschouwelijke en zedelijke aard, waarover zij zonder deskundige leiding moeilijk tot een geordend gesprek met elkaar konden komen. Door het volgen van zo'n cursus kwamen zij in de gelegenheid de problemen wat beter te overdenken en zich ook beter te informeren over hetgeen anderen reeds overwogen hadden. Een van de prettige punten in deze bijeenkomsten was dat de discussie niet beperkt bleef tot deze kennisname van de theoretische problemen. Jonge mensen, die met belangstelling in het dagelijkse leven staan, willen ook antwoord hebben op praktische vragen, vooral vragen, die de menselijke verhoudingen betreffen. Juist door deze vragen bleek het mogelijk een verbinding tussen de theorie en de praktijk van het leven tot stand te brengen. Door deze verbinding was de docent in staat enige hulp te bieden aan de jongeren om zelf klaarheid te verkrijgen in de problemen, die het leven hen stelt.

Geestelijke vorming in de school

De gedachte om grotere groepen van buiten-kerkelijke jongeren in de humanistische vorming te betrekken heeft er toe geleid, dan in de kring van het Humanistisch Verbond nagegaan is op welke wijze het onderwijs hierin betrokken kon worden. In feite lopen hier van het begin af aan twee gedachtengangen naast elkaar en voor een goed begrip van de huidige situatie is het wel nodig deze beide hier te vermelden.

Zoals bekend is biedt de wet op het lager onderwijs in art. 26 de mogelijkheid voor het geven van godsdienst onderwijs binnen de schooltijden. Dit onderwijs wordt in de regel verzorgd door predikanten, in opdracht van de kerkgenootschappen, die van deze regeling gebruik maken.

In het rapport van het Humanistisch Verbond van 1947 met betrekking tot het vraagstuk van de bijbelkennis en het godsdienstonderwijs op de openbare school wordt ten volle aanvaard dat de gelegenheid tot het volgen van godsdienstonderwijs wordt gegeven.

Daarnaast echter wordt gesteld dat het onjuist zou zijn indien aan de kinderen van de openbare school, die deze lessen niet volgen, enige kennis van de bijbelse verhalen, maar ook verhalen uit niet-christelijke culturen zouden worden onthouden. Het rapport beveelt daarom aan dat de klasleerwijzer in het lager onderwijs, niet in een afzonderlijk vak, maar ingepast in zijn overige lessen, daar aandacht aan besteedt.

Daar in dit opzicht van het lager onderwijs geen wettelijke veranderingen zijn opgetreden kunnen wij dit lager onderwijs ook verder buiten onze beschouwingen laten. Opgemerkt mag slechts worden, dat de bestudering van de vraag hoe en op welke wijze het lagere schoolkind in aanraking gebracht moet worden met vragen, die het geestelijk leven betreffen, nog voortgang vindt en dat men, zover mij bekend, nog niet tot een duidelijke beslissing is gekomen.

Het vormingsonderwijs in schoolverband

In het zelfde rapport wordt echter met veel klem betoogd, dat de problemen van levensbeschouwelijke aard in het middelbaar, voorbereidend hoger- en kweekschoolonderwijs een veel grotere rol spelen dan bij het lager onderwijs.

De hiervoor vermelde ervaringen met jongeren in de middelbare schoolleeftijd wijzen hier reeds op. In die leeftijd toch heeft de jonge mens vaak een gretige belangstelling voor levensbeschouwelijke en zedelijke problemen, en de gevorderdheid van hun ontwikkeling maakt het mogelijk de vraagstukken op een aan die ontwikkeling aangepaste wijze te behandelen. Daarom wordt ook voorgesteld om in de hoogste klassen van de middelbare scholen één uur per week te wijden aan de behandeling van de godsdienstige, religieuze en humanistische levensbeschouwingen. Zonder dat dit vermeld is, kan men vermoeden dat de voorzieningen in Frankrijk en België, waar zo'n lesuur reeds in het rooster opgenomen is, mede als voorbeeld gediend hebben.

In tegenstelling nu tot het lager onderwijs, waarin geen wettelijke veranderingen zijn opgetreden, geeft de wet op het voortgezet onderwijs een geheel nieuwe situatie.

In het omgaande is zowel binnen het lager als het middelbaar onderwijs sprake geweest van een algemene informatie van de leerlingen het zij over de bijbel en verhalen uit niet-christelijke culturen, hetzij over de verschillende levensbeschouwingen. In het hier volgende moeten wij deze vorm verder buiten beschouwing laten, omdat de wettelijke voorzieningen in het voortgezette onderwijs een geheel ander uitgangspunt heeft.

In de wet op het voortgezet onderwijs wordt in artikel 41 naast het godsdienstonderwijs de mogelijkheid geopend voor vormingsonderwijs door genootschappen op geestelijke grondslag.

Dit houdt in dat, wanneer het Humanistisch Verbond of namens dit het Centrum voor Humanistische Vorming erkenning krijgt als genootschap op geestelijke grondslag, de mogelijkheid geschapen is voor het geven van vormingsonderwijs aan leerlingen van alle scholen van het voortgezet onderwijs binnen de schooltijden.

Het is wellicht overbodig, maar toch niet te vermijden, te vermelden, dat dit voortgezet onderwijs alle onderwijs omvat na de lagere school, met uitsluiting van het universitaire onderwijs. Dit betekent dat in feite alle niet-kerkelijke leerlingen van openbare scholen voor voortgezet onderwijs, van de eerste tot de hoogste klas, waarvan de ouders er prijs op stellen dat hun kinderen deze vorming ontvangen, aan het vormingsonderwijs, uitgaande van het Humanistisch Verbond zouden kunnen deelnemen. Dit vormingsonderwijs kan zowel de leerlingen van de middelbare scholen, de ulo, de technische scholen, de nijverheidsscholen voor meisjes, de landbouwscholen en als de hogere beroepsopleidingen, de kweekschool, de h.t.s. e.d. omvatten.

Overzien wij deze mogelijkheden, dan zijn er twee punten, die direct onze aandacht vragen: de ouders, waarvan kinderen onderwijs ontvangen op een van de scholen voor voortgezet onderwijs, en de inrichting van het vormingsonderwijs dat uitgaat van een humanistische levensovertuiging.

De verantwoordelijkheid van de ouders

Men dient goed in het oog te houden, dat het vormingsonderwijs niet verzorgd wordt door de school. De school kan slechts binnen de wettelijke mogelijkheden zorgen voor een lokaliteit en een plaats op de lesrooster. De feitelijke verantwoordelijkheid voor het volgen van deze lessen ligt bij de ouders. In de eerste plaats omdat zij de toestemming moeten geven om hun kinderen dit onderwijs te laten volgen.

In de tweede plaats omdat zij direct of indirect betrokken zijn bij het treffen van voorziening, opdat dit vormingsonderwijs aan een bepaalde school gegeven zal worden.

Dit betekent dat het humanistisch vormingsonderwijs met recht een zaak van de ouders is. Het is daarom geheel terecht dat het Humanistisch Verbond aan de oprichting van het Centrum voor Humanistische Vorming alle ouders uit niet-kerkelijke kringen de mogelijkheid biedt om medewerking te verlenen aan dit deel van de opvoeding en het onderwijs van hun kinderen. Het is niet mijn taak nader in te gaan op de taak en de werkzaamheden van dit Centrum, maar wel lijkt het mij gewenst iets te zeggen over de verantwoordelijkheid van de ouders voor dit aspect van de opvoeding.

Ook degenen, die zich als opvoeder meer met de praktische problemen van de opvoeding van hun kinderen bezighouden, zijn zich er van bewust, dat opvoeding meer omvat dan een goede opleiding voor het beroep, en een goede aanpassing aan de samenleving. Soms heel vaag, maar ook zeer duidelijk uitgesproken zien zij in de opvoeding een middel om onze kinderen tot volwassen mensen te laten uitgroeien, die de ernst van het leven onderkennen, die zich rekenschap geven van hun daden, die bereid zijn verantwoordelijkheden te dragen, en die zich een overtuiging hebben verworven, waardoor zij richting aan hun leven kunnen geven. Om een dergelijke doelstelling in de opvoeding te kunnen verwezenlijken is uiteraard de opvoeding in het gezin van zeer veel belang. Daarnaast mag van de school verwacht worden, dat deze behalve tot de nodige kennis ook in de gehele vorming van de jonge mens bijdraagt tot dit pedagogische doel.

In de ontwikkeling, die de jonge mens in de jaren na 12 à 13 jaar tot ongeveer 18 jaar meemaakt, blijkt een toenemende belangstelling voor wat we korthedshalve levensvragen zullen noemen.

Het blijft ongetwijfeld tot de opvoedingstaak van de ouders behoren om, veelal in toevallige gesprekken, de opgroeiende kinderen te helpen bij het oplossen van de problemen, die het leven nu eenmaal aan jonge mensen stelt. Het zou een verarming van de gezinsopvoeding betekenen indien de gedachte zou ingang vinden, dat het bespreken van levensvragen alleen in het vormingsonderwijs en niet meer in het gezin zou thuis horen.

Het blijkt evenwel uit de ervaring dat vele ouders zich niet voldoende zeker voelen, of zich minder bekwaam achten, of zelfs geen mogelijkheden hebben om met hun opgroeiende kinderen over godsdienstige en levensbeschouwelijke problemen te spreken. Hoewel dit feit nu de ouders nooit kan ontheffen van de plicht om dan op hun wijze, en met de kennis en ervaring die zij bezitten, toch te trachten de jonge mens enigszins wegwijst te maken, kan men er zeker van zijn dat vele ouders graag steun ontvangen, indien zij voor de taak en de opvoeding van hun opgroeiende kinderen worden gesteld.

Hoewel dus de mogelijkheid van het vormingsonderwijs de ouders van hun opvoedingsplichten niet ontheft, blijft de verantwoordelijkheid van de ouders voor dit aspect van de opvoeding zeker gehandhaafd. Nog sterker zou men kunnen zeggen, dat de aanvulling van dit opvoedingsaspect door speciaal daarvoor ingericht vormingsonderwijs noodzakelijk is: De noodzakelijkheid zou ik op tweeërlei grond willen bepleiten.

In de eerste plaats ontbreken in het gezin de mogelijkheden om met de opgroeiende kinderen regelmatig over de levensvragen te spreken. Men kan dat niet te opzettelijk doen, omdat er veelal een bepaalde aanleiding en zeker een gunstige sfeer moet zijn, anders krijgt zo'n gesprek te sterk het karakter van een lesje. Door deze en eerder genoemde moeilijkheden komen vele kinderen eigenlijk iets te kort, dat toch nodig is voor hun volledige uitgroei tot een zelfstandig mens. Wanneer de opgroeiende kinderen dit vormingsonderwijs volgen bieden de ouders hun kinderen nieuwe mogelijkheden, die zij zelf in die mate niet zouden kunnen bieden. In de tweede plaats wil ik er op wijzen, dat het gesprek met de ouders over levensvragen, toch niet hetzelfde is, als een gesprek met leeftijdgenoten onder leiding van een deskundig docent. Zo'n gesprek is zeker minder

(slot op pagina 4)

(slot van pagina 3)

persoonlijk dan in het gezin, maar dat is juist voor het opgroeiende kind van zeer veel betekenis. Niet alleen dat kinderen van hun ouders nu eenmaal moeilijk wat „aannemen”, en zich onder leeftijds-genoten veel vrijer voelen, zij leren ook dat andere jongeren met soortgelijke problemen zitten. In dit contact met leeftijdgenoten kunnen zij gemakkelijker, minder persoonlijk, over de levensvragen spreken, minder gebonden aan de eenmaal verworven overtuigingen en opinies in het gezin. Het komt mij voor, dat deze wijze van bespreken van levensvragen zeer goed past in de ontwikkeling van het opgroeiende kind en reeds op grond daarvan behoort het tot de verantwoordelijkheid van de ouders te zorgen, dat hun kinderen daaraan kunnen deelnemen. Om alle misverstanden op dit punt direkt weg te nemen, schrijven wij er uitdrukkelijk bij, dat de verantwoordelijkheid niet inhoudt, dat een jongen of meisje gedwongen mag worden dit onderwijs te volgen. Dit zie ik veelmeer als een kwestie van overleg in het gezin, waarbij de belangstelling van de opgroeiende jonge mens van veel belang is bij de overwegingen.

De inhoud van het vormingsonderwijs

Steeds wanneer ouders een deel van hun opvoedings-taak aan anderen overdragen, hebben zij het recht en de plicht zich er van te overtuigen hoe die anderen hun taak gaan vervullen. Dit brengt ons tot het tweede belangrijke punt in deze beschouwing: de inrichting van het vormingsonderwijs, uitgaande van een humanistische overtuiging.

Ik wil mij hier niet bezig houden met de problemen van de opleiding van de docenten, het opstellen van de leerstof en de samenstelling van eventuele hulpmiddelen, zoals leerboekjes. Dit alles zal moeten gebeuren, maar de wijze waarop dit zal gebeuren, hangt in hoge mate af, van hetgeen wij als inhoud zien van het vormingsonderwijs.

Onder degenen, die zich reeds voorlopig een beeld hebben gevormd van de inhoud van het vormingsonderwijs bestaat een duidelijke afwijzing van elk vormingsonderwijs, dat het aanleren van humanistische theorieën ten doel heeft. Hier kunnen zeker drie argumenten genoemd worden, waardoor de afwijzing noodzakelijk is.

Allereerst is het duidelijk, dat de erkenning van de zelfstandigheid van de mens niet verenigbaar is met het autoritair overdragen van eigen inzichten op een ander. Daar het zelfstandig positie kiezen als een van de grondslagen van het humanistisch denken gezien mag worden, zal de vorming juist gericht moeten zijn op de zelfstandigheid, en mag deze niet beperkt worden door dwang, ook niet van intellectuele aard.

Vervolgens is het pedagogisch onjuist, om jonge mensen, die in hun ontwikkeling zoeken naar nieuwe vormen en inhouden, beperkingen op te leggen, die de ontwikkeling kunnen verhinderen. Zonder te pleiten voor een programma, dat een staalkaart bevat van alle mogelijke opvattingen, is het in elk geval onjuist slechts een opvatting als enig mogelijke en juiste voor te leggen.

Tenslotte miskent deze opvatting de meer emotionele aspecten van het vormingsonderwijs, uitgaande van een humanistische levensovertuiging, waarvan niet alleen een „weten van” maar ook een „doen”, een levenshouding besloten ligt. Na deze afwijzing van de overdracht van humanistische theorieën komt de vraag, wat dan wel de mogelijke inhoud kan zijn. Zonder in details te vervallen kunnen hier twee algemene punten genoemd worden; het eerste met een meer theoretisch karakter, het tweede met een meer praktisch karakter. De onderwerpen van een meer praktisch karakter zullen overal betrekking moeten hebben op de levenssituatie, waarin het opgroeiende kind zich nu bevindt en waarin het zich in de nabije toekomst na het behalen van de school zal bevinden.

Dit houdt direct al een zeer grote differentiatie in naar de leeftijd en de belangstellingssfeer van de leerlingen.

Zo kan men zich voorstellen tot deze praktische levensvragen voor een meisje dat straks in een van de verzorgende beroepen haar werk zal vinden meer gericht zullen zijn op de verhoudingen in de gezins-situatie, terwijl de vragen van een jonge man, die zich klaar maakt om het volgende jaar naar de T.H. te gaan meer gericht kunnen zijn op de plaats

van de techniek in het maatschappelijk leven. De vragen over het persoonlijke en maatschappelijke leven, die bij het vormingsonderwijs aan de orde gesteld worden zullen zeer direct afgestemd moeten worden op de aard van de leerlingen, die met deze vragen naar voren komen.

De meer theoretische kanten van de programma's zullen bij de behandeling de differentiatie ook moeten vertonen, maar de aard van de onderwerpen zal toch meer overeenkomst laten zien.

Hier is zeker te denken aan uiteenzettingen over de betekenis van geloofs- en levensbeschouwelijke overtuigingen om het persoonlijke en het maatschappelijke leven. Verder zal gesproken kunnen worden over humanistische opvattingen inzake de aard van de mens, zijn gedrag in de samenleving, waarbij deze opvattingen weer in verband gebracht kunnen worden met de gedachten van grote figuren, die in hun leven deze inzichten hebben geconcretiseerd.

Wanneer in grote lijnen zo'n programma, aangepast aan de mogelijkheden van de zeer verschillende groepen van leerlingen tot stand gekomen is, dan zijn er voldoende mogelijkheden om de eerder genoemde gevaren van een benepen, dogmatisch vormingsonderwijs te vermijden.

Evenwel, een programma alleen is geen voldoende waarborg dat dit vormingsonderwijs gegeven zal worden in een geest en een sfeer, die ruimte biedt voor een juiste geestelijke ontwikkeling van de leerlingen. Daar dit evenwel grotendeels ligt op het terrein van de methoden van het vormingsonderwijs en het derhalve tot het terrein van de aanstaande docenten behoort, wil ik hier niet te veel op ingaan. Wel lijkt

Humanistisch vormingsonderwijs

„Elk mens in de maatschappij dient een punt te bereiken waarop hij zich groepen voelt niet slechts de eigen persoonlijkheid te ontwikkelen, maar ook zich bewust te zijn van wat hij vermag te doen om zijn medemens hiertoe aan te sporen.”

Deze woorden sprak Prof. Langfeldt tot het congres te Oslo van de Internationale Humanistische en Ethische Unie.

Indien die woorden u aanspreken staat u eigenlijk voor de poort van een onafzienbaar gebied daarachter. De wereld waarin de mens leeft, zich strijdend een plaats veroverd, hoopt en vreest, en waaruit hij veelal weer verdwijnt zonder een spoor achter te laten. Zolang wij er ons onvoldoende rekenschap van geven tot de medebewoners te behoren, zijn we geneigd om te zeggen: „er is geen beginnen aan om deze uitspraak in praktijk te brengen.” Dat geldt vooreerst voor hen die zich verliezen in dat verlammeende „ocean-gevoel” en daardoor de indruk hebben dat het leed van de wereld op hen afkomt. Het geldt ook voor tallozen die, onder de druk van de omstandigheden levend, aan het doordenken van de levensproblematiek niet toekomen. Er is inzicht voor nodig en planmatige organisatie om stap voor stap nader te komen tot de ontdekking van de kernproblemen. En dan nog zal de aanvang van actieve hulp voor tal van moeilijke oplossingen komen te staan.

Een voorbeeld is het werk van de Food and Agriculture Organisation (F.A.O.) in de ontwikkelingsgebieden.

Voor de bestrijding van de honger is landbouwonderwijs nodig. Maar tegelijk dient men het analfabetisme te bestrijden, zodat ook elementair onderwijs gegeven dient te worden. Voor de bewerking van de grond kan men geen zieke en ondervoede mensen gebruiken, zodat medische hulp wordt vereist. Bevolkingsaanwas vergroot het voedselprobleem, dus is reorganisatie nodig op sociaal gebied. Feodale toestanden moeten verdwijnen, het grootgrondbezit eveneens, ruilverkaveling is nodig, enz.

Dit betreft dan nog voornamelijk de sociaal-economische toestanden waaronder grote delen van onze wereldbevolking gebukt gaan. De verheffing tot een geestelijk peil waarop een

het mij, dat hier voor de aanstaande docenten een bijzonder moeilijke en belangwekkende opgave ligt. Het zal ieder duidelijk zijn, dat een schoolse wijze van lesgeven, een doceren, zoals nog te veel als enige methode van onderwijsgeven wordt gezien, voor dit vormingsonderwijs schadelijk, zelfs dodelijk is.

Gezien de huidige ontwikkeling van de pedagogische methoden is het mogelijk om dit onderwijs in een vorm te geven, die volledig recht doet aan de activiteitsbehoeften van de leerlingen en die de mogelijkheden biedt een appèl te doen op hun vermogen tot geestelijke groei. Het zou te betreuren zijn, indien bij het vormingsonderwijs deze kans niet benut werd en de routine het zou winnen van inventiviteit.

Het vormingsonderwijs uitgaande van een humanistische levensovertuiging kan voor leerlingen van het voortgezet onderwijs een mogelijkheid bieden hen in aanraking te brengen met gedachten, die zij nodig hebben om een eigen levensbeschouwing op te bouwen.

We hebben in het voorgaande aangegeven dat de wettelijke mogelijkheden pas gerealiseerd kunnen worden indien de ouders het inzicht hebben, dat dit vormingsonderwijs voor hun kinderen een noodzakelijke bijdrage is in hun opvoeding.

Aan de andere kant zal binnen de kring van de humanistisch denkenden en in het bijzonder in het Centrum van Humanistische Vorming ernstig gewerkt moeten worden aan de inrichting van dit onderwijs, opdat de ouders vertrouwen krijgen in hetgeen hun kinderen geboden wordt, en de jonge mensen gediend worden in hun ontwikkeling.

echte ontwikkeling van menselijke zelfstandigheid kan plaats vinden, is een langduriger proces dat al jaren aan de gang is. Het behoud van een eigen cultuurpatroon staat niet toe dat deze ontwikkeling een geforceerd karakter draagt.

Levenstaak voor generaties

De geschiedenis van de echte mens-wording mag dan wel een levenstaak worden genoemd in opeenvolgende generaties, waarbij de toespitsing van de problemen tegelijk de geboorte betekent van nieuwe perspectieven. Er zijn aanwijzingen dat onze tijd hiervan een voorbeeld is. Op genoemd congres te Oslo heeft prof. Langfeldt ook gewezen op de belemmeringen die de groei naar zelfstandigheid in de weg staan. Met de groei van wetenschap en techniek, zei hij, heeft de ontwikkeling van de ethiek geen gelijke tred kunnen houden. Absolute normen ontleend aan de godsdienst hebben de groei van de eigen persoonlijkheid in de weg gestaan. Het belangrijke kenmerk van een rijpe persoonlijkheid, zei prof. Langfeldt, is het vermogen om volgens datgene wat men persoonlijk als goed beschouwt, te handelen.

Deze overtuiging berust op de humanistische visie dat de mens in staat is zelf verantwoordelijk te zijn en te kunnen oordelen. Het is het mensbeeld dat rondom ons in de werkelijkheid meer en meer als juist wordt erkend. Prof. Landheer zei in zijn rede van maart te Groningen o.a. het volgende:

„Wat in de eerste plaats noodzakelijk is, is een bewustzijnsverandering, niet alleen ten opzichte van oorlog of vrede, want dit zijn twee kanten van hetzelfde probleem, maar van staats-denken in zo ruim mogelijk verband.”

En verder:

„Ook wetenschappen opereren binnen het kader van een zeker bewustzijnspatroon, en indien dit verandert, veranderen ook de wetenschappen, ofschoon zij zich misschien om een vaste kern bewegen. Indien wetenschap-

(slot op pagina 11)

Mededelingen

VOOR ONZE LEDEN

Reeds jaren bestaat in vele kringen en vooral bij de ouders, waarvan de kinderen een openbare school voor lager- of voortgezet onderwijs bezoeken, een groeiend onbehagen over het feit, dat op die inrichtingen **wel godsdienstonderwijs wordt gegeven, maar geestelijke vorming op niet-godsdienstige grondslag onmogelijk is.**

Niet ten onrechte wordt dit als een achterstelling opgevat van de buitenkerkelijken, die vooral op de openbare scholen een groot percentage van de leerlingen uitmaken. Vele ouders wensen voor hun kinderen geen godsdienstonderwijs, maar willen wel, dat zij kennis nemen van de geestelijke stromingen vroeger en nu, opdat dit mee zal kunnen helpen tot een vormen van een eigen levensovertuiging.

Het Humanistisch Verbond heeft van het begin van zijn bestaan naar wegen gezocht om in die leemte te voorzien. Het heeft elke gelegenheid aangegrepen om wetswijziging te verkrijgen en dit niet zonder succes. Het heeft tegelijkertijd aan het vraagstuk van de geestelijke vorming grote aandacht besteed door studie, waarvan de resultaten in enkele rapporten zijn neergelegd. Daarnaast heeft het cursussen georganiseerd voor de middelbare schooljeugd buiten schoolverband en op die wijze ook de nodige ervaring opgedaan.

Deze ervaring en het feit, dat er een onmiskenbare en toenemende behoefte aan geestelijke vorming van de jeugd in buitenkerkelijke kringen blijkt te bestaan en er zich tevens mogelijkheden daarvoor op de scholen voor voortgezet onderwijs schijnen te zullen openen, heeft het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond het besluit doen nemen, thans over te gaan tot de oprichting van een

CENTRUM VOOR HUMANISTISCHE VORMING

waarbij ieder zich kan aansluiten die de noodzakelijkheid van een niet-godsdienstige vorming onderschrijft.

Hoewel deze vorming zal uitgaan van de humanistische levensovertuiging, is het niet de bedoeling om de cursisten het humanisme „aan te praten”, maar om ze in aanraking te brengen met vragen over mens en wereld, bijbelse openbaring en menselijke vermogens, vrijheid en verantwoordelijkheid. Daarbij zal aandacht besteed worden aan grote godsdiensten, het leven en werken van figuren, die een voorbeeld kunnen zijn voor de jonge mens en hem kunnen inspireren. Dit op een wijze, die is aangepast aan leeftijd, bevattingsvermogen en milieu van het kind.

Om deze vorming echter te verwezenlijken, zal niet te ontkomen zijn aan de opleiding van bekwaame leerkrachten (waarmede overigens op beperkte schaal al een begin is gemaakt), aan de samenstelling van leerstof en leesboeken. Dit alles vraagt een uitzonderlijke inspanning, die slechts kan slagen als de ouders dit streven mede dragen.

Wij zijn er van overtuigd, dat de behoefte in grote kringen van ons volk aanwezig is. Het is echter niet voldoende dit te constateren, het dient ook duidelijk te blijken. Vandaar dat wij u oproepen om **u aan te sluiten bij het Centrum voor Humanistische Vorming**. De contributie hiervoor bedraagt f 3,75 per jaar, waarvoor u tevens 4 maal per jaar een informatieblad ontvangt, dat u op de hoogte houdt..

Uw taak . . . hun toekomst!

In de komende dagen zal elk lid een kleurige folder in zijn brievenbus vinden, die de tekst bevat, welke u hiernaast vindt afgedrukt. Het verschil is, dat bij de folder een paar kaarten zijn, waarmee iets gedaan moet worden.

Wat, dat vertelt de brief van het hoofdbestuur, die er ook bij gaat. En aangezien het niet dagelijks voorkomt, dat ons HB zich in een persoonlijk schrijven tot de leden wendt, blijkt daaruit al dat het om een belangrijke zaak gaat.

U zult begrijpen, dat we eindelijk iets gaan doen, wat we al jaren van plan waren, nl. ernst maken met wat zo langzamerhand in het spraakgebruik van ons Verbond „humanistische vorming” heet. Dat woord is niet uit de lucht komen vallen, maar wordt al heel lang gebruikt om aan te duiden, dat er bij ons allerlei gedachten leven en zo langzamerhand ook concrete methoden aan het groeien zijn, die voor de kinderen van buitenkerkelijke ouders datgene kunnen betekenen, wat voor de kerkelijken het godsdienstonderwijs is.

Wie een beetje thuis is in het Verbondsleven weet uit ervaring, dat vele ouders en dat waarlijk niet alleen onder onze leden, er al lang geen vrede mee hebben, dat ze op de meeste scholen slechts kiezen kunnen uit twee mogelijkheden: nl. of hun kind aan het godsdienstonderwijs laten meedoen of niet. En omdat het zo langzamerhand wel duidelijk is geworden, dat onkerkelijk zijn, niet niets betekent, verwachten ze, dat het Verbond daar iets aan doet. Daar hebben ze dan ook gelijk in, al was het alleen maar door het feit, dat het HV in die korte tijd van zijn bestaan aan een heleboel dingen iets heeft gedaan, die vroeger als vanzelfsprekend aanvaard werden, maar die dat, toen we er eens over gingen nadenken, helemaal niet zo bleken te zijn.

Niet voor ieder zichtbaar, maar daarom niet minder effectief, heeft het hoofdbestuur zich met de vraag, of er een mogelijkheid zou bestaan, aan de leemte een eind te maken, al jaren bezig gehouden. Er zijn diepgaande studies verricht, rapporten zijn verschenen en er is, waar dit maar mogelijk was en zin had, druk uitgeoefend op de wetgever.

We nemen aan, dat onze leden er van op de hoogte zijn, dat thans ook in wettelijke zin zich mogelijkheden gaan openen, waarbij de zo dringend gewenste gelijkstelling met het godsdienstonderwijs bereikt zal worden, zij het voorlopig alleen op de middelbare school. Het spreekt vanzelf, dat we daarmee niet tevreden zijn, en dat we door moeten gaan tot over de gehele linie dezelfde faciliteiten, die nu nog het privilege van de kerken zijn, ook voor andersdenkenden in de wet zijn vastgelegd.

Maar om aan alle misverstanden meteen een eind te maken, zo iets gaat niet „vanzelf”. Het zal de uiterste inspanning van ons vragen, niet alleen van de leiding van het HV, ook niet van de gemeenschapsbestuurders, *maar van elk lid*. We hebben daar wel vertrouwen in. Het kan niet toevallig zijn, dat in allerlei gemeenschappen het onderwerp „humanistische vorming” in dit seizoen een plaats op het programma heeft gekregen en een punt van bespreking gaat uitmaken. Het is een voortreffelijk idee, dat men daarover eens met elkaar van gedachten gaat wisselen.

Voldoende is het echter niet, want als aan deze gedachtenwisseling niet tevens een intensieve en effectieve propaganda gekoppeld wordt, gaat wat we nu bereikt hebben misschien weer verloren of wordt niet volledig benut. Wat we nu nodig hebben is een samenbundeling van krachten, niet alleen van leden van het HV, maar ver daarbuiten, opdat het opgerichte Centrum zijn taak met spoed en bekwaamheid zal kunnen beginnen. (slot op pagina 7)

Déze keer mag u de radio-uitzending van 7 oktober om 9.45 uur beslist niet missen. Uw voorzitter heeft ons een belangrijke mededeling te doen, ook u!

Kastelen - tocht 1962

„Kunt u mij verstaan! Ook achteraan?” Slechts een vaag hoofdschudden van de bus was de reactie op de zo hoopvol en vriendelijk uitgesproken woorden van onze eminente en sympathieke reisleidster. Ze probeerde het nog eens. Vrijwel het zelfde resultaat. Maar nu gleed er een medelijdend glimlachje over de gezichten der toegesprokenen. Langzaam ging de hand van de man achter het stuur naar achteren en nam de microfoon van de spreekster over. Even een manipulatie links; een paar keer blazen in het kleine apparaat en duidelijk nu klonk een mannenstem: „Goeden morgen! Dames en heren. Zoëven is de bekende kastelen-tocht van het Hum. Verbond aangevangen!”

Met een hoofs gebaar gaf hij daarna het instrument aan mevr. v. d. Noordaa-v. d. Meer (Anneke) over.

„U moet er altijd even in blazen voor u wilt spreken,” legde hij zacht uit.

„Ajasses!” Een beetje huiverig en nog wat wantrouwig werd de goede raad van de chauffeur toch ter harte genomen.

Punctueel om 8 uur in de frisse doch gelukkig zonnige ochtend van 7 juli jl. ving de kastelentocht aan. Op diverse plaatsen in de stad werden de overige deelnemers opgevangen. Tot aan Voorburg toe. Alles verliep vlot; uitgezonderd een klein misverstand bij de hoek Bezuidenhout/Laan van N.O.-Indië. Geduldig stonden we even voor de hoek te wachten. Er kwam niemand opdagen. Maar, meende onze leidster, ze zouden wel spoedig komen, want het vorig jaar waren ze keurig op tijd. Vijf minuten, tien minuten. De stemming werd een beetje ongedurig. „Hup,” zegt Anneke, „Ik ga even kijken!” En wipt vlug de bus uit. En nog geen minuut later komt ze triomfantelijk terug om de hoek met de bewuste familie. — Twee kanten heeft een hoek en laten nu die mensen al die tijd aan de andere zijde hebben staan wachten.

Voort maar weer. Nu naar Voorburg; ook bij een hoek. Maar hulde aan de beide dames. Zeer strategisch hadden deze zich ieder aan een kant opgesteld.

Door een wegomlegging in de omgeving van Utrecht kwamen wij na ongeveer anderhalf uur op onze eerste pleisterplaats aan. — Het kasteel Zuilen. — Na een bezichtiging onder deskundige leiding viel de koffie met koek opgediend in de gewelven van het kasteel uitstekend in de smaak. — Even zij opgemerkt, dat de kamer van de bekende en enigszins befaamde Belle van Zuilen de algemene belangstelling trok. — Ook de tuinen om het kasteel zijn zeer mooi en het lage terras aan de vijverkant met de beroemde moerbeiboom noodde tot een zijte. Het weer werkte hier ook buitengewoon toe mede.

De stemming was genoeglijk en onze gastvrouw had inmiddels ook haar „handgeld” ontvangen. En alzo rustig genietend voerde de bus het gezelschap langs de mooie grachten van de Stichtse hoofdstad. Nu bleek ook, dat wij aan onze chauffeur een bekwame en tevens geestige gids hadden. Rijdend langs de Maliebaan maakte hij de reizigers zo langs zijn neus weg attent op het feit, dat hier indertijd die flinke jongen woonde, die door zijn tante naar bed werd gebracht. En De Bilt naderend vroeg hij onze aandacht, want rechts van de weg zouden wij zo dadelijk de „Bedriegertjes” passeren. Hetgeen een ogenblikkelijk protest van onze Anneke ontlokte. „Die zijn bij Arnhem, daar gaan wij vanmiddag naar toe!” Meneer Kip reed rustig door en wees een ogenblik later naar rechts. We passeerden het KNMI. Zwijgend incasseerde hij zijn succes.

Via het weer geheel herbouwde plaatsje Scherpenzeel deden wij het volgende kasteel Renswoude aan. Dit is gedeeltelijk in restauratie en werd slechts aan de buitenkant bezichtigd. Wat gezien het heerlijke weer tot een aan-

genome verpozing werd. Het werd zelfs warm en terug in de bus trokken enkele moedigen hun jasje uit. Het volgend programmapunt was het Openlucht Museum te Arnhem, waar tevens de lunch kon worden gebruikt. Hier werd ieder vrij gelaten in de keuze van zijn bezoek. Door zijn uitgestrektheid en de betrekkelijk beperkte tijd kon lang niet alles van het interessante museum worden bezocht. Maar wat wij zagen, maakte het alleszins aantrekkelijk een gehele dag er door te brengen.

Er stond ons echter nog veel meer te wachten. Per slot waren we toch op een kastelentocht. Dus op naar Roosendaal en de Bedriegertjes. Maar aangelokt door het mooie weer verkozen de meesten van ons een kleine klimpartij naar het hoog gelegen terras van het restaurant en gunden het kasteel slechts een blik aan de buitenkant. Maar wie op een verfrissing gerekend had, kwam bedrogen uit. Op het heerlijk terras bleek geen bediening aanwezig te zijn. Oorzaak: Vrije zaterdag en personeelsgebrek. Later troostten we ons maar met een portie ijs bij de uitgang.

Nu ging het verder langs prachtige bosrijke wegen en via de Velperweg naar Gelre's hoofdstad met het bekende Velper- en niet minder drukke Willemsplein. Wij kregen de indruk, dat ook deze fraaie stad helaas door het steeds intensiever wordend verkeer verstikt wordt.

Het bekende spreekwoord: De tijd gaat snel; besteedt hem wel! kwam onze leidster op de weg naar het volgend kasteel — Doorwerth — duidelijk voor ogen te staan. Omstreeks zes uur nl. zou de avondmaaltijd voor ons klaar staan in het nu tot jeugdherberg ingerichte landgoed Rijnauwen. En nu was het al bij vieren. Na kort beraad werd besloten het museum Doorwerth met een kort bezoek te vereren en verder zonder onderbreking door te gaan naar Rijnauwen. Zulks geschiedde, maar ach! wat kostte het nog een moeite alle schaapkens weer op tijd in de bus te krijgen. Onze vaardige chauffeur slaakte tenslotte de verzuchting: „Ze denken zeker dat ik hen per straaljager naar het diner breng”. Nu bleek, dat zelfs humanisten gebrek aan gemeenschapszin kunnen tonen.

De aankomst bij de jeugdherberg — gelukkig op de besproken tijd, dank zij het keurig temporeiden van onze bestuurder — was een gebeurtenis op zichzelf. Niet zo zeer voor ons, overwegend bedaalde en oudere mensen, doch des te meer voor de jeugdige schare gasten, die op de banken voor het gebouw de bel voor de avondmaaltijd zaten af te wachten. Ze zeiden niets, maar hun monden vielen open. En duidelijk was de verbazing op de gezichten te lezen. — Kijk nou eens! Daar komt een bus met bejaarden. Zijn die even abuis! — Je kon het ze zo aanzien.

Wij zelf meenden er nog best voor door te kunnen gaan als luitjes in hun derde jeugd. Later tijdens het diner en de muziek bleek er al een zekere verbroedering tussen oud en jong te zijn ontstaan. Het diner was eenvoudig maar goed en zeer smakelijk. Nog een klein uurtje gelegenheid voor een avondwandeling door de bekoorlijke dreven in de omgeving. Om ons allen even na acht uur tot over negenen in volle aandacht terug te vinden, luisterend naar de prachtige muziek-uitvoering van de cellist Wim Bosman zeer kundig begeleid door Hans Bosman.

In het avondlijk duister en in rustige en tevreden stemming werd het laatste deel van de tocht afgelegd. Een ieder bleek zeer voldaan te zijn en de waardering voor onze organisatrice en leidster van deze interessante en afwisselende tocht kwam bij het afscheid duidelijk naar voren. Met de gehele inzet van haar enthousiaste aard heeft zij dit ook ten volle verdiend, meent:

J. van W.

Een katholieke stem over Oslo

Over het Oslo'se congres schreef pater W. Engelen, die er aanwezig was, twee artikelen in De Linie. Wij nemen hieronder een deel uit het laatste artikel in het nummer van 18 augustus over:

„Zeer sterk is op dit congres een appèl gedaan op het persoonlijk zedingsbewustzijn van iedere individuele humanist in zijn eigen omgeving. Bijzondere nadruk werd ook gelegd op werking in lokale kring. De internationale unie zelf heeft zich nog te weinig geconsolideerd en beschikt over te weinig materiële middelen om zelf projecten ter hand te nemen. Men moet dit congres dan ook niet zien als een werkvergadering waar een concreet programma werd ontwikkeld, maar in de eerste plaats als een gebeurtenis waar humanisten van allerlei richting zich door elkaar hebben laten inspireren en waar overigens een grote stap is gezet naar een hechtere samenwerking tussen de verschillende nationale humanistische organisaties. Overziet men het geproduceerde materiaal, dan valt aan een indruk van vaagheid niet te ontkomen. Enige ontevredenheid over die vaagheid onder verscheidene congresgangers was dan ook wel te constateren. Niettemin zou men zich aan een grove onderschatting van de werkelijke betekenis van deze beweging schuldig maken, indien men uitsluitend op de formele resultaten van deze conferentie zou afgaan.

De vertegenwoordigers van het niet-christelijke humanisme, die hier in Oslo bijeen zijn geweest, vormen een werkelijke geestelijke macht. Zij zijn zich van die macht terdege bewust. Zij schuilt niet in de eerste plaats in de politieke of maatschappelijke invloed van de IHEU, ofschoon deze in verscheidene organen van de Verenigde Naties een niet onbelangrijke invloed heeft; zij schuilt in de eerste plaats in de gedachten die zij vertegenwoordigt. Wellicht mag de Nederlandse situatie hier als voorbeeld dienen: niemand kan immers nog serieus volhouden, dat het Humanistisch Verbond met zijn twaalfduizend leden alleen maar zich zelf vertegenwoordigt.

Het zwaartepunt van de IHEU ligt thans nog in de verschillende nationale organisaties, met onderling zeer verschillend karakter, er is echter een onmiskenbare ontwikkeling naar wederzijdse integratie, en een congres als dit is uitermate geschikt gebleken om die integratie in versneld tempo te doen voortgaan.

Wij menen, dat er voor ons katholieken alle reden is om ons terdege op dit betrekkelijk nieuwe verschijnsel te bezinnen. Dat wil in de eerste plaats zeggen, dat wij een open oog moeten hebben voor het feit van de zich organiserende buiten-christelijke wereld als zodanig.

De stem van dit humanisme wordt gehoord, of wij het willen of niet, in Nederland, in Europa, maar ook in Afrika en Azië. In de tweede plaats betekent dat, dat vroeg of laat het christendom dit humanisme zal ontmoeten en dat het slagen van die ontmoeting ook voor het christendom van verstrekkende betekenis zal zijn. Hier en daar is de confrontatie al in volle gang, maar zij zal, wellicht binnen korter tijd dan wij nu durven denken, van mondiale betekenis zijn. En tenslotte de vraag: zijn er geen elementen in dit humanisme, die ook voor de christen inspirerend kunnen werken? Wie geeft ons de garantie, dat al het goede in de mensheid alleen in het christendom volledig tot ontplooiing gekomen is?

Na dit congres, waar men ernstig getracht heeft inhoud te geven aan de idee van de broederschap van alle mensen, zijn wij er eens te meer van overtuigd, dat bij alle verschillen van inzicht, hoe fundamenteel ook, de wereld behoefte heeft aan werkelijke solidariteit van alle constructieve krachten, die zij op dit moment in zich bergt.”

De geschiedenis van het Verbond (vervolg)

Op 27 januari 1946, dus voor de oprichting van het Verbond, had J. P. van Praag voor de radio, in een uitzending voor de V.A.R.A., gesproken over *De Mens en het Leed*. Dit was het begin van een wekelijkse uitzending die, met korte onderbreking in 1955, op de zondagochtenden, meestal van 9.45 tot 10.00 uur het humanistische woord heeft doen klinken. Onder auspiciën van het Verbond voorbereid en opgesteld, verleende de V.A.R.A. aan deze rubriek, *Geestelijk Leven* genoemd, een hooglijk gewaardeerde gastvrijheid. Deze vorm is voor de verbreding van het moderne humanisme van onschatbare betekenis geweest en is dat nog. Volgens een uiteraard zeer ruwe schatting, rekening houdend met het weer en de sprekers, luisteren er een 200.000 tot 300.000-tal personen naar deze wekelijkse uitzending. In de eerste jaren namen Brandt Corstius en Van Praag de meeste spreekbeurten voor hun rekening.

De eerste manifestatie-vergaderingen van het H.V., waar steeds door twee sprekers het moderne humanisme belicht werd, vonden plaats in Amsterdam op 3 maart, waar prof. H. J. Pos en dr. G. Stuiveling het woord voerden, en in Utrecht op 10 maart waar dr. J. C. Brandt Corstius en A. J. Constandse spraken. Hierna volgden op 24 maart Den Haag met als sprekers Stuiveling en Constandse en op 31 maart Eindhoven, waar Brandt Corstius en Constandse spraken. Op 7 april volgden Arnhem met H. Bonger en Brandt Corstius en Rotterdam met dr. G. W. Huygens en Van Praag. Op 14 april spraken ir. P. Schut en W. L. M. E. van Leeuwen te Hengelo en op 28 april volgde Groningen met als sprekers Jelle Brouwer en Van der Veen, terwijl op 12 mei Leeuwarden aan de beurt kwam met Jelle Brouwer en Stuiveling.

Het tweede nummer van het Mededelingenblad kon al melden, dat het aantal leden van het H.V. de 1000 gepasseerd was. De eerste plaatselijke gemeenschap werd op 17 maart 1946 te Rotterdam opgericht, op 24 maart volgden Gouda en Den Haag, op 7 april Arnhem en Hengelo en op 18 april Groningen. In Amersfoort fuseerde het Religieus Humanistisch Verbond met het H.V. en vormde de gemeenschap Amersfoort onder voorzitterschap van ir. P. Schut. Op 21 mei werd de gemeenschap Wageningen opgericht, op 26 mei Utrecht en Dordrecht en op 4 juni de gemeenschap Amsterdam.

Voortdurend waren er vragen gerezen over de verhouding tussen de Vrijdenkersvereniging *De Dageraad* (thans *De Vrije Gedachte*) en het H.V. In het derde Mededelingenblad schreef de tweede voorzitter, Van Praag, daar onder meer over, dat er voorshands slechts over een los contact gedacht moest worden. „Immers het zou geen zin gehad hebben het Verbond op te richten naast *De Dageraad* indien men terstond weer in *De Dageraad* wenste op te gaan”. En hij vervolgt: „Het valt niet te ontkennen dat er een verschil bestaat tussen de taak die het Verbond zich gesteld heeft en de traditie van *De Dageraad*. Terwijl deze laatste sterk de nadruk legt op de bestrijding van de godsdienst, stelt het Verbond zich ten doel een centrum van bezinning en bezieling te worden voor het onkerkelijk volksdeel. Ongetwijfeld zullen vele leden van *De Dageraad* datzelfde wensen en zij hebben daaruit dikwijls reeds de consequentie getrokken door lid te worden van het Verbond. Maar dit maakt ook duidelijk dat voorlopig deze beide organisaties een eigen taak hebben te vervullen... vooralsnog bestaat er een niet te miskennen verschil in klimaat... tussen de tradities van *De Dageraad* en de bedoelingen van het Verbond”.

Op dit betoog antwoordde *De Vrijdenker* van 4 mei 1946 o.a.: „...van beide zijden is nu de nodige verheldering gekomen. Over klimaatverschillen discussieert men niet. Daarvoor liggen ze te veel in de gevoelsfeer. Waar de een

zich behagelijk voelt vindt de ander het te zoel of bekruipt hem koude rillingen, zonder dat men altijd precies het waarom aan kan geven. Ook komt het voor dat verschillende klimaten voor een en dezelfde mens hun eigen aantrekkelijkheden hebben. Daarom zullen onze wegen elkaar dikwijls kruisen.

Wanneer ieder in eigen klimaat zoveel activiteit weet te ontplooien dat er werkelijk van bezinning en bezieling van het onkerkelijk volksdeel kan worden gesproken, dan is er al veel bereikt”.

En zo is het tot nog toe gebleven. Wel zijn er enkele malen besprekingen gevoerd, die de verhouding zeker zijn ten goede gekomen, maar ook aan stekeligheden heeft het niet ontbroken. Vele leden van *De Vrije Gedachte* zijn ook lid van het H.V.; vele sprekers treden voor beide organisaties op en samenwerkend waar nodig maar uiteenlopend naar aard en traditie bleven beide organisaties naast elkaar bestaan.

De onderhandelingen met het na de oorlog weer opgerichte *Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling* (thans *N.I.V.O.N.*) om te komen tot een samensmelting, maar dan wanneer het Instituut de sociaal-democratische basis, waarop het stoelde, zou vervangen door een humanistische grondslag, omdat het Verbond zich niet aan een bepaalde politieke richting kon binden, zijn zonder resultaat gebleven, daar het Centraal Bestuur van genoemde organisatie deze verandering niet heeft kunnen en willen aanvaarden.

Op 10 juli werd de gemeenschap Eindhoven opgericht. Voordien, op 23 juni, werd in Utrecht een kaderconferentie gehouden waar prof. H. J. Pos een magistrale inleiding hield over *De geestelijke grondslagen van het humanisme*. Omdat deze rede invloed heeft gehad op de richting van het Verbond en de echo in de woorden van vele sprekers te vernemen was en nog is, is het dienstig enkele punten daaruit te releveren. Het humanisme is geen theorie, geen filosofie, wel in hoge mate een houding. Het gelooft in de mens, maar dit is een ander soort geloof dan

het godsdienstige. Het humanisme erkent niet één leidsman, Christus b.v., maar wel een aantal patroni, b.v. Plato, Socrates, Aristoteles, de grote Stoïcijnen, Spinoza, Kant, Comte. Essentieel is het maathouden, dus geen fanatisme. Er bestaat een ernstige humanistische kritiek op de speculatieve wijsbegeerte, omdat daarin de verantwoordelijkheid ontbreekt en eveneens een sterke kritiek op het vitalisme. Volgens humanistische denkers heeft het stemmingspessimisme – Heidegger, Sartre – iets ongezonns. Het humanisme is actief, het nihilisme is niet actief. Opgewekte mensen zijn redelijk werkzaam. Essentieel voor het humanisme is de zelfverwerkelijking. De humanist heeft eerbied voor alle medemensen. Liefde staat hoger, maar is alleen mogelijk in zeer beperkte kring. Aan de opvoeding is geen grens gesteld. De humanist heeft omgang met medemensen, het verleden en de natuur. De grote verontrustende problemen zijn de dood en de eenzaamheid.

(wordt vervolgd)

(slot van pagina 5)

In de afgelopen jaren hebben we verschillende malen bewezen, dat met enig enthousiasme opmerkelijke resultaten bereikt kunnen worden. We denken daarbij o.a. aan de Luisterkring. Wat we met het Centrum voor humanistische vorming gaan ondernemen is van heel andere aard, maar vereist niet alleen de aandacht, maar ook de uiterste inspanning van ons allen.

Op een andere plaats in dit blad heeft u een uitspraak van een katholiek journalist kunnen lezen, die onomwonden zegt: de stem van het humanisme wordt gehoord. Die stem is ook uw stem, die met blijdschap mag constateren, dat we weer een uiterst belangrijke stap vooruit hebben gedaan, maar die tevens aan al die anderen, die er geen vrede mee hebben, dat hun kinderen het zonder een stuk geestelijke vorming moeten doen, zal vertellen, dat ze niet mokkend aan de kant kunnen blijven staan. Zij horen mee verantwoordelijkheid te dragen voor de toekomst van hun kinderen, dat is hun taak en... de onze.

Th. P.

STICHTING STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME

Voor het Steunfonds was de vakantieperiode geen komkommertijd. Sedert 1 juli 1962 nam het saldo met ongeveer f 8.000,- toe, afkomstig van omstreeks 300 bijdragen. Per 15 september 1962 bedroeg het f 86.195,25.

Uit publikaties in *Mens en Wereld* hebt u wel begrepen dat het Humanistisch Verbond, dank zij het Steunfonds, nog dit jaar de eerste full-time plaatselijke geestelijke raadsman gaat aanstellen. Zijn standplaats wordt Rotterdam.

Opnieuw heeft het Steunfonds een belofte ingelost. Het heeft er nog meer op de lippen. Of het ook die kan houden hangt af van het aantal contribuanten.

Opvoering van het aantal contribuanten is niet moeilijk, als we maar in staat zijn vrijwilligers aan te trekken, die bereid zijn enige tijd en energie aan het Steunfonds te geven. Ook ten aanzien van dit punt heeft de ervaring ons optimistisch gestemd.

Voor de vakanties vroegen we een aantal gemeenschappen ons dit najaar te helpen bij het verspreiden van ruim 200.000 circulaire. Het verbaasde ons niet, maar we zijn er toch wel dankbaar voor, dat de gemeenschappen Almelo, Amsterdam, Assen, Deventer, Emmen, Enschede, Groningen, Haarlem, Hengelo, Leeuwarden, Rotterdam, Vlaardingen en Zwolle onmiddellijk positief reageerden.

De werkgroepen van deze gemeenschappen zijn nu druk bezig; in Haarlem stelde de H.J.G. zich bovendien beschikbaar. In Vlaardingen kreeg men de beschikking over een machine om de circulaire machinaal te vouwen.

Haarlem zorgde nog voor een extra verrassing. Daar is kortgeleden een toneelgezelschap opgericht dat naar alle waarschijnlijkheid mede voor het Steunfonds gaat werken.

Er is leven in de brouwerij; enthousiasme en vertrouwen bij steeds meer mensen. Dat is nodig, want de eerste full-time plaatselijke raadsman in Rotterdam zal graag reeds in 1963 met collega's uit andere plaatsen over de opbouw van dit belangrijke werk willen overleggen.

Kwam u er dit jaar nog niet toe een bijdrage over te maken? Geeft niets. U kunt het alsnog doen door uw gift te storten op

giro 6168 t.n.v.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme te Amersfoort.

Nieuws uit de gemeenschappen

Apeldoorn is op zoek naar huiskamers in alle windstreken van deze uitgebreide gemeente. Op die manier kan men zonder al te veel kosten het aantal bijeenkomsten vergroten en het onderlinge contact verbeteren.

Ons compliment aan het bestuur van *Winterswijk*, dat deze keer met een keurig verzorgd winterprogramma voor de dag kwam, niet alleen wat de bijeenkomsten en de sprekers betreft, maar ook als stencilwerk.

Bilthoven heeft vorig jaar zeer veel succes gehad met een gespreksgroep onder leiding van dr. Jac. de Roy. Het was geen gemakkelijke stof, maar de belangstelling bleef tot het einde toe zeer groot. Ook in dit seizoen gaat men er mee verder en komen een aantal hedendaagse denkers aan de beurt. De groep heeft zelfs een naam en heet: wijsgerige gespreksgroep „De bosuilen”. Misschien is Paulus er ook wel bij. (de boskabouter, niet de discipel)

In „De Brandaris”, het blad van *Zwolle* staat een keurige becijfering, wat er overblijft aan geld voor activiteiten, als alle onkosten er af zijn. Veel is het niet, vandaar een aansporing aan de leden, hun contributie nog eens ernstig en met kritisch oog te bekijken.

Net als vorig jaar heeft de federatie *Amsterdam* in Randenbroek te Amersfoort een bijeenkomst voor functionarissen gehouden. Voornaamste punt van bespreking was de vraag, hoe we het aantal leden uitbreiden. We wachten met enige spanning op het resultaat.

De resultaten elders zijn zo goed, dat ook *Voorburg/Rijswijk* met een groep voor leden onder de 40 gaat beginnen. Men is gestart met een instuifavond en heeft vervolgens een fietstocht met paddestoelen-excursie aangekondigd.

In *Deventer* hebben ze het principe: eerst het een, dan het ander. Nadat men vorig jaar met enkele gespreksgroepen is begonnen en daarmee natuurlijk doorgaat, wordt er nu een begin gemaakt met geestelijke verzorging. De eerste medewerkers zijn al aan de slag.

Leiden gaat ook dit jaar verder met de bezinningsbijeenkomsten „nieuwe stijl” waarmee vorig jaar begonnen werd. Gezien het succes heeft men daarmee een goede greep gedaan. En wat ook belangrijk is, de vormingsbijeenkomsten staan ook weer op het programma, de eerste heeft intussen al plaats gevonden.

In *Laren* is men gestart met een gesprek met andersdenkenden, waaraan werd deelgenomen door prof. De Graaf uit Utrecht, rector Keet uit Amsterdam en ons H.B.-lid Spigt. En in een plezierige brief aan de leden wordt aangekondigd, dat men dit jaar ernst gaat maken met gesprekken over de problemen, waarmee ieder op zijn tijd wel eens rondloopt.

Voor alles moeten we iets doen aan ledenwerving heeft *Nijmegen* besloten en om aan dit besluit uitvoering te geven worden de leden gemobiliseerd. We zijn benieuwd.

Het blad van *Groningen* opende dit keer met de impressies van een simpele (nou, nou) maar verrukte ziel over het congres in Oslo. Maar ze laat het niet bij deze ontboezeming, maar gaat er ook op huiskamerbijeenkomsten over praten. Toevallig weten we, dat ze zich daarbij niet tot de „stad” beperkt, maar ook wel eens de omgeving wil bezoeken. Voor de geïnteresseerden, de ziel in kwestie is mej. Van Wijk.

Den Haag, zowel de federatie als de gemeenschappen tintelen weer van activiteiten. Een hele serie belangrijke bijeenkomsten, gespreksgroe-

pen, kunstochtenden, een bezoek aan de Perzische tentoonstelling enz. enz. Wie daar humanist is, komt aan zijn trekken, althans hij heeft de kans.

In *Enschede* hebben ze al een aantal jaren een paar gespreksgroepen aan het draaien, die blijkbaar goed voldoen. Men gaat er tenminste mee door, net als met de andere zaken die in een goed werkende gemeenschap zo langzamerhand tot de gewone dingen gaan behoren. Daaronder rekenen ze ook het ziekenbezoek en de geestelijke verzorging.

Utrecht heeft de laatste tijd een aantal slagen moeten incasseren, die het er niet gemakkelijker op maken. Verhuizingen van nu net zeer actieve medewerkers, het overlijden van enkele anderen, bestuursmutaties enz. Maar ze zitten niet bij de pakken neer en besteden veel aandacht aan de districten in hun snel groeiende stad.

Tuinstdeden-West, voor wie het niet mocht weten een gemeenschap in de Amsterdamse federatie, heeft aan zijn leden en belangstellenden een program toegestuurd, dat niet alleen wat de inhoud betreft er bijzonder aantrekkelijk uitziet, maar ook een lust is voor het oog. Met een plattegrond van deze zeer uitgestrekte gemeenschap, waar de nieuwe straten de bewoners nog al eens een nachtmerrie bezorgen als ze er naar toe moeten. Maar wie een bijeenkomst van het

Verbond wil bezoeken behoeft slechts het program te raadplegen en vindt in één oogopslag waar hij of zij wezen moet met aanduiding van tramnummer en halte. Ons compliment en het navolgen waard.

Van *Hoorn*, dat nu eenmaal niet zo uitdrukkelijk aan de weg timmert, komt dit keer een goed winterprogramma op onze schrijftafel terecht. Men gaat ook eens een discussieavond houden in een dorp in de buurt, waarvan de meeste lezers van dit blad wel nooit gehoord zullen hebben, maar waar toch ook nog humanisten wonen.

Een kleine revolutie in *Wassenaar*, van de huiskamer naar het café. Meestal is het omgekeerd, maar op deze manier hoopt men ook de leden eens te zien die drempelvrees hebben. De insiders weten wel wat daarmee bedoeld wordt.

Om de zaak te besluiten met *Hilversum*, dat maar liefst een heel tijdschrift aan zijn leden heeft gezonden, waardoor men na lezing weer helemaal bij is. Zelfs een boekbespreking ontbreekt niet evenmin als de rubriek: familie-berichten.

Natuurlijk moet *Emmen* het wat meer bescheiden doen, maar ze daar kennende, zal het er beslist niet minder gezellig zijn. Wat niet wegneemt dat ze op de eerste bijeenkomst ook een aantal niet-leden hoopten te zien.

Luistert naar de radio-uitzending op zondag 7 oktober om 9.45 uur.

Nieuws uit de gewesten

Utrecht/Het Gooi houdt een familiedag op zondag 14 oktober in het Erasmushuis in Utrecht. Maar niet alleen daar, want het programma vermeldt voor de ouderen een rondleiding door 'Oud Utrecht', een bezoek aan de Sterrewacht en een rondrit door 'Nieuw-Utrecht'. Voor de kinderen komen er speurtocht, films en de beklimming van de Dom. Met een gezamenlijke broodmaaltijd ziet het geheel er zeer aantrekkelijk uit.

Drente heeft de traditie getrouw haar week-eind in Havelte in „Meeuwenveen” en wel op 6 en 7 oktober. Het programma ziet er aantrekkelijk uit en het spijt ons, dat we door ambtsbezigheden, zoals dat deftig heet, niet van de partij kunnen zijn.

Groningen heeft eveneens 14 oktober uitgekozen, maar voor een studiedag in Hoogezand. Drs. Colpa houdt een inleiding over de actuele vraag: „Hoe helpen we onze kinderen bij het vormen van een levensovertuiging”.

Zuid-Holland-Noord gaat het voorbeeld van Zuid navolgen en een blad uitgeven, dat aan

alle leden in de gemeenschappen, maar ook aan hen die verspreid wonen, toegezonden wordt. Daarmee komt tevens een einde aan de nu nog bestaande blaadjes van Leiden en Voorburg/Rijswijk.

Limburg heeft het reeds tussen de besturen bestaande contact met de Duitse geestverwanten uitgebreid met een bezoek van leden uit Oberhausen aan Brunssum. Een bijeenkomst van het gewest in het nieuwe huis in Treebeek stond eveneens op het programma.

In *Zeeland* hebben ze inmiddels het week-eind op Schouwen ook al weer gehad. Misschien komt er vah één der deelnemers nog wel eens een verslag, waaruit ook anderen kunnen lezen hoe ze het daar gehad hebben.

Datzelfde zijn ze in *Friesland* van plan, want het moet mogelijk zijn in het onkerkelijke Friese land veel meer mensen te ontdekken, die bereid zijn het Verbond te steunen.

Overijssel heeft besloten het niet bij praten te laten, maar in de komende maanden zeer intensief aan de versterking van het contact tussen de gemeenschappen te gaan werken en ook te trachten enkele werkgroepen op poten te zetten.

De kalender 1963

De traditie getrouw is er ook voor 1963 een kalender ontworpen. De samenstelling van de teksten is verzorgd door de heer Cannegieter uit Haarlem, die dit werk reeds jarenlang voor het Verbond verricht. De uitvoering is gelijk aan de voorgaande jaren. De prijs bedraagt f 2,50.

U kunt dus bestellen door storting of overschrijving van f 2,50 op postrekening 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond - Utrecht met als omschrijving „Kalender 1963”.

Testamentaire Beschikking

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

‘Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten’.

Bewustzijn en wereld

Het is moeilijk een maatstaf te vinden, waardoor een zeker perspectief gegeven wordt aan de wereld van ons bewustzijn. Toch is het bewustzijn de kern van ons menselijk bestaan – men zou zelfs kunnen zeggen: het is dit bestaan –, terwijl dit bewustzijn uitsluitend het bewustzijn is van de individu.

Voor menigeen is het een moeilijk te verwerken idee, dat wij de wereld, de natuur, zowel als de mensen (de anderen en het ik) alleen kennen, voor zo ver zij in ons bewustzijn verschijnen. Zelfs het woord „kennen” is niet korrekt, want zodra wij ons met het bewustzijn bezighouden, worden wij tot de conclusie gedrongen dat het op het eerste gezicht een verward geheel vormt van impulsen, gedachten en beelden, dat van seconde tot seconde aan fluctuaties onderhevig is, en dat op ieder ogenblik reageert op gegeven situaties. Indien deze situaties kritiek zijn, vormen zich bewustzijns patronen met een fantastische snelheid, zoals een ieder in ogenblikken van gevaar aan zichzelf kan vaststellen.

Zodra men poogt zichzelf rekenschap te geven van deze bewustzijnsprocessen, krijgt men de dikwijls ontstellende gewaarwording, dat veel van onze gestandaardiseerde gedachtensystemen verbale patronen zijn, waarachter zich een wereld verbergt, die tegelijkertijd eenvoudig en enorm gecompliceerd is.

Eenvoudig, omdat men de indruk krijgt, dat het bewustzijn van de individu gestuurd wordt door betrekkelijk eenvoudige impulsen, die niet specifiek zijn voor de mens, maar bij het leven als zodanig behoren: zelfbehoud, bevrediging van fysieke behoeften, „status” t.o.v. andere mensen. Enorm gecompliceerd zijn echter de wijzen, waarop deze impulsen verwerkt worden: zelfbehoud kan worden tot behoud van groepsleven in plaats van individueel leven zodat het bewustzijn blijkbaar ingesteld is op de continuïteit van het groepsbestaan, wat overigens ook in de dierenwereld voorkomt. De fysieke behoeften kunnen bewust versterkt, verzwakt, of ontweken of omgebogen worden. De „status” t.o.v. anderen gaat door het hele gamma van emoties en gedragspatronen: van liefde tot haat of onverschilligheid, van samenwerking in groepen tot groepsvernietiging, dikwijls om redenen, die moeilijk tot fysiek voortbestaan of materiële verbetering te herleiden zijn, maar voort schijnen te komen uit prestige-drang, psychisch machtsverlangen, enz.

Verder kan het bewustzijn zich in verschillende „spanningstrappen” (men zou kunnen zeggen „versnellingen”) bevinden, en op de ene spanningstrap verschijnen natuur en medemens op een geheel verschillende wijze dan op een andere. Bovendien is het bewustzijns patroon afhankelijk van fysieke condities, ofschoon ook deze band niet zo direct is, als men dikwijls aanneemt. Onder bijzondere omstandigheden genereert het organisme meer energie, en indien er geen enkele spanning is, kan men zich juist onbehaaglijk voelen, omdat het organisme zijn eigen spanningsritme heeft, dat zich in het bewustzijn weerspiegelt.

Men zou boekdelen vol kunnen schrijven over structuur en processen van bewustzijn, en over de kernvraag, in hoeverre het bewustzijn de wereld schept, een vraag overigens, waarop zeker nooit een volledig antwoord mogelijk zal zijn, zodat we waarschijnlijk altijd „trekkers door de duisternis” zullen blijven.

Uit dit geheel van fascinerende en verwaarloosde problemen, willen wij alleen enige overpeinzingen of enige indrukken trachten weer te geven over de bewuste beïnvloeding van andere mensen, die in onze maatschappij plaats vindt.

In het bewustzijn van de individu verschijnen „de anderen” in hoofdzaak, voor zo ver zij

op de grondimpulsen van de enkeling betrokken kunnen worden. Kunnen zij dit niet, dan vervagen de „anderen” tot „ships that pass in the night” of zij verdwijnen in de massa, waartoe de individu geen bepaalde betrekking heeft, behalve het vage gevoel van „dezelfde diersoort” of de vage angst voor de potentiële bedreigers.

door

Prof. Dr. B. Landheer

Het is een fictie, dat de vermeerdering van het aantal mensen voor de individu een positieve bewustzijns waarde zou zijn. Men kan hem trachten te overtuigen, dat meer mensen meer goederen en meer welvaart betekent, maar dit geeft niet meer dan een oppervlakkige reactie, zoals van het kind, dat te veel speelgoed krijgt. Het speelgoed zelf geeft geen bevrediging meer, maar ten hoogste wakkert het het gevoel aan „meer” te hebben dan anderen, hetgeen dus de status-behoefte bevredigt. Men dient hierbij echter wel op te merken, dat de „status-behoefte” sociaal evenzeer negatief als positief kan werken. Het „meer-willen-hebben” is al evenmin een sociale deugd als het „minder-willen-hebben”. „Genoeg is genoeg voor iedereen”, zoals men het kryptisch uit zou kunnen drukken.

Noch de numerieke toeneming van de mensheid, noch de stijging van de welvaart zijn voor de individu noodzakelijkerwijze positieve bewustzijns waarden. Meer mensen is eerder een vage, of zelfs niet zo vage, bedreiging, waartegen men zich beschermt door in de massa onder te duiken. Dit geeft de illusie van onzichtbaar te zijn, maar het veroorzaakt ook de existentiële eenzaamheid, want de kausale impuls is eerder angst dan een positief gevoel.

Een werkelijke waarde geeft ons bewustzijn alleen aan mensen en dingen, die zinvol op ons bestaan betrokken kunnen worden, en wel op ons bestaan als individu. Deze rol valt in de eerste plaats toe aan hen, met wie wij emotionele betrekkingen hebben, en deze emoties zijn van nature positief, zowel als negatief. Het is misschien beter te haten dan alleen onverschilligheid te voelen.

Verder laten wij ons door onze opvoeding en door de „maatschappij”, d.w.z. de leidende

„Onze tegenwoordige maatschappij is gebaseerd op volledige miskenning van de wetten van het menselijk bewustzijn, waardoor het werkelijk individueel-menselijke beknot is tot een mechanistisch zoeken naar een minimum evenwicht. Dit wordt in stand gehouden door de vage toekomstverwachting van het paradijs van morgen, waarin ieders behoeften bevredigd zullen worden en iedereen zijn medemens definitief de rug kan toe keren.”

Schrijver van nevenstaand artikel aanvaardde dit jaar zijn benoeming tot bijzonder hoogleraar voor de Stichting Vredesopbouw aan de Rijksuniversiteit te Groningen met het uitspreken van een rede over: „De sociologische benadering van internationale problemen.”

anderen met moeite overtuigen, dat het rationeel is zich te identificeren met een aantal sociale groepen, zoals beroepsgroepen, politieke groepen, naties, godsdienstige groepen, etc. Hoe ons bewustzijn hierop reageert, hangt van talloze factoren af, maar over het algemeen laten wij ons vagelijk overtuigen dat de dominerende sociale groepen in onze belangen-structuur passen, totdat één of ander flagrant feit het tegendeel bewijst of een nieuwe sociale groep ons tracht over te halen tot een nieuw groeps patroon, dat dikwijls voor de individu weinig concrete waarde heeft, maar hij buigt zich voor een zekere druk.

Aan de andere kant kan men het bewustzijn niet te zwaar belasten, want het werkt binnen zekere grenzen. Te zware belasting leidt tot indifferentie, lethargie, en passiviteit, te veel communicatie tot een afschermingsproces, dat op den duur alleen nog maar extreme impulsen doorlaat. Soms krijgt men zelfs het verschijnsel, dat het bewustzijn als een vrijwel gesloten mechanisme begint te werken, en dat alle contact met de buitenwereld tot een absoluut minimum gereduceerd wordt. Ook dit is het patroon van sociale groepen geweest, evenals de aanbidding van het „teveel van alles”.

Onze tegenwoordige maatschappij is gebaseerd op een volledige miskenning van de wetten van het menselijk bewustzijn, om het nu op enigszins sterke wijze uit te drukken.

Onze maatschappij aanbidt het „teveel”, en wat erger is, zij meent daarmee dat „geluk” van de individu te dienen, of zij gebruikt althans deze pretentie.

Het resultaat van het „teveel” is de toenemende leegheid van het bewustzijn, waaruit de natuur reeds bijna verdwenen is, terwijl de medemens in ’n compulsief rol-perspectief verschijnt, waarin het werkelijk individueel-menselijke beknot is tot een mechanistisch zoeken naar een minimum-evenwicht.

Dit minimum-evenwicht is nog niet eens werkelijk, want het wordt in stand gehouden door de vage toekomstverwachting van het paradijs van morgen, waarin ieders behoeften bevredigd zullen worden en iedereen zijn medemens definitief de rug kan toe keren. Ook dit is echter niet zo natuurlijk, en bovendien is dit toekomstbeeld vals, omdat wij ons bewegen naar een meer en niet naar een minder gecompliceerde maatschappij, althans niet in de nabije toekomst.

Misschien lijden wij voor het nageslacht, en dit idee geeft meer bevrediging dan het geluk op korte termijn, dat wij verondersteld zijn te voelen, maar wij voelen niets, behalve de dwangmatigheid van het dagelijks leven, waarin het natuurlijk ritme bijna geheel ontbreekt, evenals een redelijk en normaal perspectief op de toekomst.

(slot op pagina 10)

Een Humanistisch boek

Dr. Carl R. Rogers en Dr. G. Marian Kinget:
Psychotherapie en Menselijke Verhoudingen.
Theorie en Praktijk van de Non-directieve
Therapie. Het Spectrum, Utrecht 1960 f 17.50

Hoewel Dr. Prins dit boek al in „Kader”, het orgaan voor de functionarissen van het H.V. besprak, willen we er ook in Mens en Wereld nog graag de aandacht op vestigen. We zijn blij dat door het verschijnen van dit boek in het Nederlands de lezer hier op ruimere schaal dan door de vroegere in het Engels gestelde publicaties mogelijk was, kennis kan nemen van de wel door en door humanistische visie van Rogers en de zijnen op de mens en zijn mogelijkheden tot zelfverwerkelijking en uitgroei tot een rijpere persoonlijkheid. Of liever: het gaat minder om een visie op de mens – die zijn speculatieve kanten kan hebben – dan wel om inzichten omtrent de mens en zijn psychische structuur, zoals deze zich uit een langdurige psychotherapeutische praktijk opgedrongen hebben.

De nadruk ligt op de psychotherapeutische hulpverlening volgens de „client-centered” methode, ook wel onder de naam „counseling” bekend. Maar het boek leidt toch in zijn verdere beschouwingen tot een theorie van de ontwikkeling en dynamica der menselijke persoonlijkheid en tot daaruit voortvloeiende implicaties voor de menselijke verhoudingen in het algemeen. Het is daardoor niet alleen voor psychotherapeuten van belang, maar voor ieder „die belangstelling heeft voor de wisselwerking tussen mensen en in het bijzonder voor hen, wie het behoud en de ontwikkeling van het individu als persoon aangaat.”

Van uitzonderlijk belang is het m.i. voor humanistische geestelijke raadslieden, die er veel van hun eigen uitgangspunten in terug zullen vinden.

Het is niet wel mogelijk de inhoud van het boek in kort bestek weer te geven, zonder al te zeer te simplificeren. Desondanks wagen we het erop, maar dan met de bedoeling tot zelf-lezen aan te sporen. De hoofdlijnen van de gedachten-gang, of weer liever: van de verworven inzichten, houden in, dat de mens een tendens tot zelfverwerkelijking in zich draagt en dat deze tendens, indien hij zich ongestoord zou kunnen doorzetten, de mens zou laten zien als een constructief, creatief en sociaal wezen. Deze tendens wordt evenwel verstoord, doordat de mens zijn werkelijke gevoelens en ervaringen dikwijls niet tot zijn bewustzijn toelaat, ze verdringt en verdraait. Hij doet dit, onbewust, als zijn ervaringen in strijd zijn met het beeld dat hij zich van zichzelf heeft gevormd, d.i. als ze zijn ik-beeld bedreigen. (In zijn eenvoudigste vorm: De man die zich zelf een hele Piet vindt en een mislukking heeft doorgemaakt, schrijft die mislukking aan anderen of aan de omstandigheden toe. Hij verdringt en verdraait de ervaring van de mislukking – en dan ook zo dat hij het zelf gelooft – om het beeld dat hij van zich heeft te kunnen behouden. – De student

die tegen zijn verwachtingen in een goed examen heeft gedaan, vindt de prof. een idioot. Idem.) Hij gaat als het ware in een schijnwereld leven. Hij raakt van zijn werkelijke ervaringen vervreemd. Deze worden alle zoveel mogelijk in zijn schijnwereld ingepast... totdat hij in moeilijkheden geraakt, doordat schijn en werkelijkheid in een te grote spanningsverhouding zijn komen te staan. Volgens de bevindingen van Rogers en de zijnen heeft de mens echter het vermogen om dit van zich zelf te begrijpen en heeft hij bovendien het vermogen – en de neiging – om tot zijn ware ik terug te keren en zich zelf van zijn fixaties, van zijn schijnwereld te bevrijden. Daardoor kan hij komen tot een reorganisatie van zijn persoonlijkheid en van zijn betrekkingen met de buitenwereld. Hij bouwt zich een nieuw ik-beeld, dat meer in overeenstemming (meer congruent) is met de werkelijkheid en hij komt emotioneel volwassen en evenwichtiger in de wereld te staan.

Maar daarvoor zijn zeer specifieke voorwaarden nodig, of, als ik het in mijn termen mag zeggen: daarvoor is een medemens (de therapeut, de raadsman) nodig, die heel specifieke condities kan scheppen, die het de ander mogelijk maken zich zelf te worden en terug te keren tot zijn tendens tot zelfverwerkelijking, die hij door zijn pogingen tot handhaving van zijn ik-beeld in de weg had gestaan. Daarvoor is nodig, dat er een sfeer geschapen wordt waarin de cliënt zich volkomen veilig en vrij voelt, zo, dat hij alles wat hij tot nu toe verdrongen en verdraaid heeft, tot zijn bewustzijn kan toelaten. Die sfeer ontstaat eerst in de relatie met een medemens, die hem volledig accepteert en eerbiedigt zoals hij is, zonder dat hij behoeft te vrezen dat deze hem om zijn gevoelens, zijn gedachten en zijn gedrag zal veroordelen, of zelfs maar zal beoordelen. Voor het ontstaan van die sfeer van warmte, veiligheid en vrijheid is essentieel, dat de ander (de raadsman) zich begrijpend in de cliënt inleeft en diens gevoelens en gedachten in hun essentie weergeeft, zonder er iets van eigen oordelen en inzichten aan toe te voegen. Vandaar de termen „non-directief” en „client-centered”, die de basis-begrippen voor deze relatie zijn.

En hiermee is de functie van de therapeut of de raadsman gegeven. Hij moet deze relatie scheppen. De regenererende en creatieve krachten in de cliënt zelf doen dan de rest. Waarmee niet gezegd wil zijn, dat het scheppen van deze relatie eenvoudig is. Het is een uiterst subtiële zaak, die niet met het aanleren van een techniek kan worden gewonnen. Het vereist een diep in de therapeut/raadsman verankerd vertrouwen in de creatieve vermogens van de mens (de cliënt) zelf. Elk doen-alsof hier schaaft de relatie of maakt haar onmogelijk. Het impliceert ook dat elk gevoel van autoriteit of superioriteit aan de raadsman vreemd moet zijn, dat hij – ongewoon in dagelijkse menselijke verhoudingen – vrij moet zijn van de neiging om eigen oordelen en eigen waarde-maatstaven in de relatie te laten gelden of daar ook maar van te doen blijken. Zij doen afbreuk aan het proces van zelf-confrontatie en zelf-reorganisatie, dat zich in de cliënt voltrekt. De cliënt moet vanuit zich zelf, door een inherente wetmatigheid, die in de veiligheid van de relatie in werking treedt, met zich zelf en de buitenwereld klaar komen. Een volledig uitgewerkt voorbeeld van een dergelijke gesprekstherapie, of laten we zeggen: van een dergelijke relatie-therapie wordt gegeven. Men kan verbaasd staan over het resultaat. Ook overigens worden diverse aspecten met gespreksfragmenten geïllustreerd en verduidelijkt. We zien reikhalzend uit naar een Practicumboek dat, naar wordt aangekondigd, in voorbereiding is.

C. H. Schonk

(slot van pagina 9)

Dit perspectief op de toekomst kan noch de techniek, noch de staat geven, want zij zijn niet gebaseerd op de werkelijke emoties van de mens, maar op een kunstmatig mensbeeld.

In zijn meesterlijk verhaal „England, my England” beschrijft D. H. Lawrence iemand, die weinig voelt voor dienstneming in de Eerste Wereldoorlog. Duitsland is hem onsympathiek, omdat het militaire macht verheerlijkt, terwijl Engeland hem lijkt naar heerschappij over andere mensen te streven door middel van industriële en financiële macht.

In deze vraag van de macht van mensen over mensen ligt de kern van het probleem. Een gecompliceerde maatschappij kan alleen die macht aanvaarden, die noodzakelijkerwijze uit de gecompliceerdheid voortkomt, maar geen onnodige en atavistische machtsvormen, die gecompenseerd worden door vage en onrealistische toekomstbeelden van een wereld van gelijkheid en vrijheid, waarvan wij ons in werkelijkheid iedere dag verder verwijderen.

De individu is steeds bereid zich in de noodzakelijkheid van een bepaalde situatie te schikken, en het is de taak van zijn eigen bewustwording om het noodzakelijke en het essentiële in de moderne maatschappij te scheiden van het overbodige, het valse, het compulsieve en van verouderde machtsvormen, vooral in de internationale maatschappij, die niet zo behoeven te zijn. Zij zijn zo, omdat de individu de volledige bewustwording van zijn situatie in de moderne maatschappij niet kan voltrekken, en hierbij weinig steun of hulp ontvangt.

De individu kan met de mensheid leven, indien hij zich van deze mensheid en haar toekomst bewust wordt. De oplossing ligt in het zoeken naar een oplossing, maar niet in de mening, dat er best een oplossing zou zijn als de „anderen” maar wilden.

Wij zijn ook die „anderen”, evenzeer als zij ons zijn.

De bewustwording van de individu is een gedeeltelijk proces dat door het machtsverlies van Europa en het dirigisme in onze maatschappij steeds sterker beknot dreigt te worden. Het moet echter ruimer, historischer en filosofischer worden, indien wij werkelijk willen komen tot een wereldmaatschappij, zelfs al blijft deze nog lange tijd rudimentair.

Internationale organisaties, internationaal recht en internationale conferenties kunnen geen wereldmaatschappij scheppen. Het zijn de mensen zelf, die dit moeten doen, want het gaat om hun eigen toekomst. Deze toekomst moeten wij vinden in ons eigen bewustzijn. Een andere bron is er niet.

Wat wij zoeken is duurzaamheid, continuïteit en een algemeen menselijk perspectief op de toekomst. Als onze filosofieën, begripssystemen, enz. hebben slechts een immanente waarde, die bepaald wordt door de structuur van ons bewustzijn.

Wij strijden dikwijls om verbale patronen en begripssystemen, die hun existentiële waarde reeds voor een groot deel verloren hebben. Wat is b.v. nog de werkelijkheidswaarde van de klasse-patronen van de 19de eeuw? Moeten wij daaraan onze toekomst opofferen?

Indien het onze grond-impuls is een toekomst te hebben, dan kunnen wij daaruit een patroon zien af te leiden, dat op een realistische en normale maatschappij gericht is. De individu moet niet gedreven worden, maar hij moet kunnen groeien naar sociale vormen, die zijn eigen levenswaarden verwezenlijken.

Deze taak is alleen mogelijk voor de individu, en alleen de individu kan zichzelf bevrijden uit de dwangmatigheid, die antwoorden geeft, waar alleen vragen gerechtvaardigd zouden zijn.

IK denk er ZO over

De humanistische denkwijze en het neo-positivisme

Als men schrijft of spreekt dan overweegt men allereerst voor wie men dat doet. Men gaat dus van bepaalde vooronderstellingen uit. Zo is Mens en Wereld geen tijdschrift voor de wijsbegeerte maar dient als communicatiemiddel voor een wijde kring van mensen van allerlei scholing of helemaal geen scholing die niettemin belangstelling hebben voor de humanistische denkwijze. Als op bepaalde stromingen in de wijsbegeerte of op wijsgerige persoonlijkheden kritiek wordt uitgeoefend in een tijdschrift als Mens en Wereld zonder dat er een duidelijke samenvatting daaromtrent aan vooraf is gegaan, dan schiet de auteur schromelijk tekort. En hier bedoel ik prof. dr. Hans Freudenthal.

Het is wel heel gemakkelijk om Rudolf Carnap met vetgedrukte letters in een enkele zin af te maken door te schrijven, dat hij een te simplistische visie op de werkelijke structuur van een wetenschap heeft. Dat is een uitspraak die F. niet vooraf heeft waar gemaakt. En didaktisch én wetenschappelijk was het heel wat beter geweest ons duidelijk te maken waarin die simplistische visie van Carnap schuilt. Terwijl F. schrijft dat C. een indrukwekkend oeuvre op zijn naam heeft staan, moeten de enkele zinnen die over hem geschreven zijn ten enenmale volkomen ontoereikend zijn. Als prof. F. nu wil beweren dat dit in Mens en Wereld onmogelijk goed uiteen te zetten is, dan is het ook niet oprecht dan maar kritiek uit te oefenen.

Over Bertrand Russell kan prof. F. klaarblijkelijk niet veel meer opbrengen dan dat Russell een eigenteelt-psychologie heeft, autoritair en dogmatisch is. Is er echt niets meer over hem te zeggen? Al was het slechts uit eerbied dan is zulk een kritiek voor Russell beneden peil. Want het is toch Russell (en Whitehead) die de logica een enorme stap vooruit hebben gebracht. Het moderne denken zou zonder de we-

tenschappelijke prestaties van Russell onmogelijk zijn geworden. Alweer al zou het niet gemakkelijk zijn dan was het in ieder geval beter geweest een poging te doen aan te duiden waaruit die prestaties wel bestaan in plaats van een negatieve kritiek.

Behalve de kritiek op deze twee persoonlijkheden heb ik de indruk dat prof. F. met het neo-positivisme alleen de zogenaamde Weense kring op het ook had. Deze bestond in de jaren tussen de twee wereldoorlogen. Uit de aard der zaak werd deze kring uiteen gedreven door de Nazi-gangsters. Zij vond grote gastvrijheid in de Angelsaksische landen en toen eerst recht heeft de neo-positivistische wijsbegeerte een grote vlucht genomen en vooruitgang geboekt. De verdere ontwikkeling niet te vermelden acht ik een groot tekort in het artikel van prof. F. Dat is ook een soort van kritiek.

Terwijl prof. F. als titel van het artikel voert „Het neo-positivisme” heeft hij het over filosofen die zoveel over de begrippen waarschijnlijkheid en causaliteit geschreven hebben zonder de praktijk van de wis- en natuurkunde te kennen. Die zijn er wel, maar dan toch niet in de kring van het neo-positivisme. Daarover was toch het onderwerp en niet over de andere filosofen. Want juist de uitgesproken neo-positivisten als Hans Reichenbach en Ludwig von Mises hebben zich uitvoerig met de waarschijnlijkheidstheorie bezig gehouden. Ook de Engelsen als bijv. Keynes, Ayer, Jevons e.a. hebben grote werken daarover gepubliceerd. Dat kon ook niet uitblijven want de eis van het neo-positivisme is immers dat hetgeen men beweert ook geverifieerd moet kunnen worden. Deze eis leverde al heel gauw grote moeilijkheden op. Onder invloed van Reichenbach heeft Carnap ook deze eis gematigd en kwam hij van absolute tot waarschijnlijk verifiëring die in de praktijk niets anders is dan de statistiek. Zonder de wetenschap van de statistiek (de waarschijnlijkheid) is vrijwel geen enkele speciale wetenschap mogelijk: geen biologie, geen geneeskunde, geen economie etc.

Ook op dat punt is prof. F. deerlijk tekort geschoten.

Het is werkelijk te betreuren dat prof. F. zich teveel met de kritiek heeft beziggehouden. Het neo-positivisme is een zeer jonge filosofische stroming en is nog volop in ontwikkeling weliswaar nog altijd in de Angelsaksische landen in hoofdzaak. De meeste van de actieve beoefenaars zijn voortgekomen uit de wis- en natuurkundige richting en daarom is er betrekkelijk weinig aan de opbouw van de levensbeschouwing gewerkt. Het is opmerkelijk dat de beoefenaars van de existentialistische filosofie voortgekomen zijn uit de zgn. Alpha-richting (talen, recht, geschiedenis etc.) en in hoofdzaak bloeit in Duitsland en Frankrijk. Denk aan Heidegger, Jaspers, Binswinger, Sartre, Camus, Van Peursen etc., geen van allen wis- of natuurkundig georiënteerd.

Tot zijn meest simplistische vorm teruggebracht is het neo-positivisme niets anders dan een beroep op het gezonde verstand – dat voor iedereen verstaanbaar moet kunnen zijn. De humanistische denkwijze is toch niet anders, en wil door elk mens begrepen worden, op menselijke wijze, zonder mystiek of mythe, zonder beroep op bovenaardse machten. In tegenstelling tot andere filosofische stromingen draagt het neo-positivisme in niet geringe mate tot de humanistische denkwijze bij.

De humanistische denkwijze wijst elke dog-

matisme af, maar vindt daarvoor zijn theoretische grondslag in 't neo-positivisme. Een van de voornaamste inspiraties was zeker het onderzoek naar de grondslagen van het logische denken dat een voortdurende herziening eist in en door de voortgang van het onderzoek. In tegenstelling inderdaad tot het existentialisme dat beleefd wil worden, willen wij begrepen worden, wat in principe voor elk mens mogelijk is. De beleving is voor de enkeling (Nietzsche schreef dan ook, volgens Menno ter Braak, alleen voor vrienden). Vandaar dan ook dat Jaspers de nadruk op „chiffre” legt, en Heidegger nauwelijks verstaanbaar.

Met dit schrijven heb ik willen voorkomen dat in onze kringen Carnap en Russell door prof. F. met een enkele pennestreek weggeveegd zouden worden. Daar zijn ze waarlijk te groot voor. Bovendien heb ik de nadruk willen leggen op de grote waarde die het neo-positivisme heeft voor de humanistische denkwijze, hetgeen naar mijn mening prof. F. volkomen heeft nagelaten.

Den Haag, 16 sept. 1962

E. Keyl.

Geachte leden van de redactie,

Na de geestige spot van mej. Baruch met de „weters”, nu een bijtend antwoord van de heer Doeleman in Mens en Wereld van 25 augustus. Even ga je dan wel denken: humanisten hebben geen zuilen nodig, we hebben genoeg aan elkaar.

Het is goed, dat men zijn mening zeggen kan. Of het van verdraagzaamheid getuigt, dat men spot zo bijtend terugkaatst?

Ik ben blij dat de humanisten onze jeugd in hun geestelijke vorming mogen helpen. Vooral omdat daardoor de kans bestaat, dat de bezinning op de geestelijke waarden van het humanisme in grotere kring zal toenemen.

Iets anders:

Een van onze sprekers sprak 'n paar maanden geleden over: „Het humanisme en de vrouw”. We dachten te horen, hoe de vrouw haar humanist-zijn zinvol beleven kan in haar gezin en hoe ze als humanist dienstbaar kan zijn in haar grotere of kleinere gemeenschap. Natuurlijk vragen, waar we zelf mee klaar moeten komen, maar een goede toelichting kan helpen zuiverder plaats te bepalen.

We kregen een knap pleidooi te horen over het recht, ook van de getrouwde vrouw, op een baan, die haar meer intellectuele en algemene bevrediging zou kunnen geven. Boeiend, maar in deze tijd toch 'n beetje het intrappen van een open deur, en wat heeft dat met ons humanist-zijn te maken? Dat juist humanisten hiervoor vechten, zoals sprekerster haar titel verklaarde, bevredigde weinig.

Een andere heer stelde een spreker de vraag: „Wat betekent het humanisme voor de massa? Bereikt het wat?” De tijd was om en in deze kleine gemeenschap heb ik het antwoord niet meer gehoord. Bestaat er literatuur die deze vraag benadert?

Er zit veel beweging in het verbond. Er moet nog veel meer gedaan worden. Laat ons toch niet elkaar aan gaan vallen over kleinigheden.

Laten onze sprekers en sprekers duidelijk stellen wat ze gaan behandelen en vooral geen beschouwelijke verwachtingen wekken, als men die niet vervult.

Laten we de ogen en oren openhouden voor de geestelijke en innerlijke deugden, die overal zijn en trachten een antwoord voor allen te vinden, dan hebben we geen tijd meer om de scheiding te bepalen tussen wetters en niet-weters.

Er valt genoeg te doen voor allen.

Zo denk ik er over.

N. Flint van Rijswijk

(slot van pagina 4)

pen bijna ongemerkt ingesteld worden op de doelstellingen van een bepaalde sociale groep, zoals b.v. de staat of het machtsblok, dan raken wij steeds verder verwijderd van een objectieve wetenschap.”

En in dezelfde geest ongeveer sprak dezer dagen prof. Kronig in zijn afscheidsrede te Delft als rector magnificus:

„Ik heb wel eens het gevoel, dat het ons uit de hand loopt, en dat wij langzamerhand gebukt gaan onder de techniek. In het algemeen gesproken zal het moeilijk zijn iets met maatregelen te bereiken, als niet de geesteshouding van de mensen verandert.”

Taak van het humanisme

Hier ligt de taak van het humanisme. Het veranderen van de geesteshouding zal voorwaarde zijn om ons niet te laten overspoelen door de veelheid der problemen, maar te ontdekken waar de kernproblemen liggen.

Dat het humanistisch vormingsonderwijs zich daartoe richt tot de komende generatie is bijzonder belangrijk, al kunnen wij er verbaasd over zijn dat eerst nu de weg is vrijgekomen die het mogelijk maakt hiermede een aanvang te maken, dat tot dusver aan wezenlijke vorming van de persoonlijkheid onvoldoende aandacht is besteed.

De boven aangehaalde uitspraken openen een boeiend perspectief, zij veroordelen tevens de verouderde opvattingen die de groei van de zelfstandige mens heeft belemmerd. VI.

Heer alleen, werkzaam in de metaalindustrie, wonende te 's-Gravenhage, zoekt kennismaking met dame tussen 50 en 60 jaar, die als huisgenote bij hem haar intrek zou willen nemen. Brieven onder no okt. 1 a/h bureau v/d blad.

Heer, 50 jaar, voorheen jeugdleider v.g.g.v. bereid tot assistentie bijvoorbeeld in vaderloos gezin zoekt pension, eventueel kamer. Brieven postbus 6165, Den Haag.

Reclassant, 49 jaar oud, in het bezit van diploma bedrijfspsychologie en normale kantoor diploma's, representatief, goed organisator, in bezit van auto, zoekt bij zijn in vrijheidstelling per 1-11-'62 een passende betrekking. Brieven onder no okt. 2 a/h bureau v/d blad.

Nette werkman, 60 jaar, buitenkerkelijk, zoekt een hem passende huishoudster. Nette moderne woning in de naaste omgeving van Schiphol. Huwelijk niet uitgesloten. Brieven onder no. okt. 3 a/h bureau v/d. blad.

Studente grafologie niet in staat de Universitaire cursus te volgen, zoekt nog enige medestudenten voor parallel-cursus aan huis (Amsterdam) zaterdagochtenden per maand. Zelfde docent. Brieven onder no. okt. 4 a/h bureau v/d blad.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen. (porti-kosten inbegrepen) door storting op girorek. 304960

Wat ben ik eigenlijk?	- 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75
De dag ligt voor ons	- 0.35
Humanisme en opvoeding	- 0.95
Modern Humanisme	- 1.75
Beginsel en Doel v/h Hum. Verbond	- 0.25
De idee v/d Openbare School	- 0.60
Studiekosten	- 1.25
Echt en onecht in geloof en ongelooft	- 0.75
Humanisme en Rede	- 2.25
Humanistische Gedachten (2e druk)	- 1.25
Een volledige brochurenlijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.	

Adverteer in „Mens en Wereld”

Gunstige tarieven.

Grote advertenties:

1/1 pagina	f 140,-
1/2 pagina	„ 75,-
1/4 pagina	„ 40,-
1/8 pagina	„ 25,-
1/16 pagina	„ 15,-

Kleine advertenties f 0,20 per woord.

Kortingen:	Plaatsing	%
Jaar-abonnement	1 x per 14 dagen	40 %
„ „ „	1 x per maand	30 %
Halfjaar-abonnement	1 x per 14 dagen	30 %
„ „ „	1 x per maand	20 %
Kwartaal-abonnement	1 x per 14 dagen	20 %

Heden is de kalender 1963

verschenen prijs f 2.50

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau

Humanistisch Verbond, Oudegracht
152 - Utrecht

Humanistische Stichting Socrates

Oudegracht 152, Utrecht

Landdag-Socrates

Op 28 oktober a.s. zal op deze landdag het actuele probleem worden besproken:

„Humanistisch vormingsonderwijs in schoolverband”

Inleider: Dr. L. van Gelder, wetenschappelijk medewerker v.h. Ped. Centrum van de N.O.V.

Voorzitter: Drs. P. Thoenes, wetenschappelijk medewerker Rijksuniversiteit te Leiden. Plaats: Conferentie-oord „De Tempel” te Overschie.

Aanvang: 11.00 uur. Einde: 16.15 uur.

„De Tempel” is bereikbaar met bussen van de W.S.M. van de stations Delft en Rotterdam af.

Vertrek stations: 10.30 uur. Vertrek „De Tempel”: 16.30 uur.

Kosten f 3,50 per persoon. Donateurs en contribuanten „Socrates” f 1,25. Koffie en thee inbegrepen. Lunch f 2,75 (niet verplicht).

Aanmelding: Secretariaat Humanistische Stichting „Socrates”, Oudegracht 152, Utrecht. Giro no. 58.22.93. Telefoon 030-10163 en 29563.

Tijddige betaling per giro wordt op prijs gesteld.

Onderhouds-schilderwerk

VAN DER WILT

DE BILT

HESSENWEG 220 - TELEFOON 0 30-6 16 85

Wie
dan leeft
wie
nu zorgt

Aurora helpt u daarbij in het bijzonder door de Index-Benaderings Polis waarvan het verzekerd bedrag, binnen bepaalde grenzen, stijgt naarmate de kosten van levensonderhoud stijgen. Vraagt inlichtingen en een brochure met uitvoerige gegevens aan:

N. V. Levensverzekering Mij

Stadhouderskade 1a Amsterdam

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER - DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.